

ДРУГИ ДЕО

ЕКУМЕНИЗАМ

Историјски Богочовек, Господ Исус Христос, свестрано и свестварно је показао да је Он за биће људско све и сва у свима световима: и суштина, и биће, и живот, и ум, и разум, и срце, и савест, и добро, и врлина, и љубав, и светлост, и пут, и истина, и правда, и радост, и спасење, и васкрсење, и вазнесење, и бесмртност и вечност, и рај. И све то Он је кроз Богочовечност, кроз Богочовечанско тело Своје – Цркву свесвету, Цркву апостолску, Цркву светоотачку, Цркву светопредањску – Цркву Православну.

А изван Цркве, изван тела Богочовека, стоји и постоји човек са свима својим човечанским стварностима и слабостима и око њега и у њему: грех, смрт и ђаво, и са њима и у њима: свако зло, сваки пакао, свака болест, сваки порок, свака мука, свака недаћа. И човек се кроз своје делатности труди и мучи да себе спасе и ослободи мука и зла и ужаса; труди се и кроз науку, и кроз веру и кроз философију, и кроз културу, и кроз уметност, и кроз земљорадњу, и кроз индустрију, технику... И стално је мученик на крсту и крстовима које сам себи стално прави, и распиње себе на њима. Понаизмишљао је човек разне сурогате спасења од разних мука којима је живот човеков на земљи богат и пребогат. Понаизмишљао је разне хуманизме: да себе собом спасе, собом усрећи. Али, историја сведочи: све узалуд. Он и надаље остаје роб разноврсних мука, роб сваковрсних зала; и што је најстрашније – вечити роб смрти. То важи за сваког човека на овој планети Божјој, поготову за европског човека. Зато је потребно, и веома корисно и целисходно пратити човека на главним путевима његових многобројних хуманизама.

ХУМАНИСТИЧКИ И БОГОЧОВЕЧАНСКИ ПРОГРЕС

Загледајте у основне принципе европског хуманистичког прогреса, у његову метафизику. Очигледно је за све нормалне очи: европска хуманистичка култура систематски затупљује у човеку осећање бесмртности док га сасвим не затупи, и човек европске културе одлучно тврди, попут Ничеа, тело сам и само тело. А то значи: смртан сам и само смртан. Тако је хуманистичком Европом завладала девиза: човек је смртно биће. То је формула хуманистичког човека, то суштина његовог прогреса. Најпре несвесно, а затим систематски свесно и намерно у европског човека је кроз науку, и кроз философију, и кроз културу убризгавано сазнање да је човек смртан сав без остатка. То се сазнање потпуно формирало у убеђење које гласи: смрт је неопходност. Смрт – неопходност! Има ли већег ужаса, и увреде, и потсмеха: највећи непријатељ човеку – неопходан је човеку! Реците, има ли ту логике, макар оне најмање, макар оне детињске, макар оне инсекатске? Да није европски човек, дављен и млевен у воденици смрти што се земља зове, изгубио и последњу трунку разума и почео да бунца?... Опустошен је хуманистички човек, страховито опустошен, јер је из њега протерано и сазнање и осећање личне бесмртности. А без тога, зар је човек – потпун човек? О, сужен је европски човек, језиво сужен, и опатуљен, и смањен, и сведен на разломак и одломак човека, јер је из њега истерано свако осећање бескрајности и бесконачности. А без бесконачности може ли човек уопште постојати као човек? И ако може постојати, има ли смисла његово постојање? Зар без тог осећања бесконачности није он – мртва ствар међу стварима и пролазна животиња међу животињама? Допустите парадокс: ја држим да су неке

животиње бескрајније у својим осећањима и бесмртније у својим жељама од човека европског прогреса. Смежуран, закржљао, овештаствен, дегенерисан, хуманистички човек је потпуно у праву што је устима својих мудраца објавио да је постао од мајмуна. Изједначен са животињама по пореклу, зашто да не изједначи себе са њима и у моралу. Припадајући животињама, зверовима по суштини свога бића, он им припада и по моралу. Зар се грех и злочин све више и више не сматрају у модерном судском правосуђу за неминовност социјалне средине, за неопходност природе? Пошто у човеку нема ничег бесмртног и вечног, то је сва етика, на крају крајева, сведена на нагонске прохтеве. И хуманистички човек се у етици изједначио са својим прецима: мајмунима и зверовима, и у његовом животу завладао је принцип *homo homini lupus* (човек је човеку вук). Друкчије није ни могло бити, јер се само на осећању човекове бесмртности може заснивати виши и бољи морал од животињског. Ако нема бесмртности и вечнога живота ни у човеку ни око човека, онда је за човека-животињу сасвим природан и логичан животињски морал; онда – да једемо и пијемо, јер сутра ћемо умрети (1.Кор.15,32).

Релативизам у философији европског хуманистичког прогреса морао је резултирати релативизмом у етици; а релативизам је отац анархизма и нихилизма. Отуда, на крају свих крајева, сва практична етика хуманистичког човека није друго до анархија и нихилизам. Јер анархија и нихилизам су неминовна, завршна, апокалиптичка фаза европског хуманистичког прогреса. Идејни анархизам и нихилизам, идејно распадање морало се пројавити у практичном анархизму и нихилизму, у практичном распадању европског хуманистичког човечанства и његовог прогреса. Зар ми нисмо очевидци идејног и практичног анархизма и нихилизма који пустоше европски континент? Сабирци европског прогреса су такви да ма како их сабирали увек као збир морају дати анархизам и нихилизам. Доказ? Два Светска, у ствари Европска рата.

Глуп је европски човек, катастрофално глуп, када може, не верујући у Бога и бесмртност душе, веровати у прогрес, у смисао живота, и радити на томе. Та нашта ми прогрес, када ме иза њега чека смрт? Нашта ми сви светови, сва сазвежђа, све културе, када ме из њих вреба смрт, и најзад увреба? Где смрти има, ту стварног прогреса нема. А ако га има, он је само проклети прогрес у воденици смрти. Зато га треба уништити потпуно и без трага.

Ту муку европског хуманистичког прогреса осетио је и уметнички изразио у својој трагедији „Rossum's universal Robots” истакнути чехословачки писац Карел Чапек. Између његових хероја Алквиста и Јелене води се овакав дијалог:

Алквист: Има ли Нана какав молитвеник?

Јелена: Има један врло велики.

Алквист: И у њему се, сигурно, налазе молитве за разне случајеве у животу? Против непогоде? Против болести?

Јелена: Да, против искушења, против поплаве.

Алквист: А против прогреса, нема ли?

Јелена: Држим да нема.

Алквист: Е, то је штета.

* * *

Према хуманистичком човеку и његовом прогресу стоји Христов човек са својим Богочовечанским прогресом. Основно је начело Богочовечанског прогреса: човек је прави човек једино Богом, једино Богочовеком; другим речима: човек је прави човек једино бесмртношћу, то јест савлађивањем свега смртога и сваке смртности, победом над смрћу. Савлађујући у себи грех и зло, Христов човек савлађује тиме смрт и смртност у своме сазнању и осећању, и сједињује себе са Једино Бесмртним: Богочовеком Христом. И сјединивши себе са бесмртним Богочовеком, он је већ бесмртан, у овом свету бесмртан: његов ум већ мисли мисао Христову, мисао бесмртну и вечну; а његово срце већ осећа у себи живот Христов, живот бесмртан и вечан...

То се постиже, како? Вером у васкрслог Господа Исуса. Поверује ли човек свесрдно и искрено у васкрслог Богочовека, у његовој се души одмах роди осећање бесмртности, васкрслости, осећање да је смрт побеђена, а са њом и грех и зло. То осећање личне бесмртности одушевљава и потстиче Хришћанина на еванђелске подвиге, и он с радошћу испуњава заповести Христове, и са усхићењем пролази кроз животни пут од небића до свебића, од смртности до бесмртности. Као тачка која се разраста у све бескрајности, такав је човек који разрасте Богочовеком: сав зрачи Божанском бескрајношћу и бескрајностима, и осећа се бесмртан и бескрајан на свима тачкама свога бића. Тако се трагично начело хуманистичког прогреса: смрт је неопходност, замењује радосним начелом Богочовечанског прогреса: бесмртност је неопходност.

Богочовечански прогрес има свој Богочовечански морал: у њему се сав живот човеков руководи и динамизира Богочовеком. Добро је оно што је Христово; ван тога нема истинског добра. Бесмртност је главно својство Христовог добра. Отуда је бесмртност неопходна у моралу Христовог човека као осећање, као сазнање, као дело, као пракса. Осећати Господа Христа као душу своје душе, као живот свога живота, и јесте бесмртност човекова, јер је тиме осигурана бескрајност и бесконачност мисли, осећања, живота. За право Хришћанина, бесмртност је и природна и логична, а са њом и у њој бескрајност и бесконачност. То је оно што омогућава и осигурава бескрајно морално усавршавање, бескрајни морални прогрес ка Богу, који је збир свих бескрајности, свих бесконачности, свих савршенства. Стога је сасвим природан, и логичан, и оправдан категорички императив Богочовечанског прогреса: *Будите савршени као што је савршен Отац ваш небески – Бог* (Мт.5,48).

Христов човек се креће путем Божанског савршенства савлађујући помоћу еванђелских врлина грех и зло у себи и у свету око себе. Он увек иде напред из добра у добро, из мањег у веће, из већег у највеће; при томе он никада не стаје, не застајкује, јер свако застајкивање значи духовну укоченост, обамрлост, смрт. Кроз сваку чисту мисао, кроз свако свето осећање, кроз сваку добру жељу и благу реч он прогресира ка васкрсењу, ка бесмртности, ка вечном животу.

Савлађујући грех и смрт, Христов човек пролази у овом животу три главне етапе хришћанског еволуционизма: рођење у Христу, преображење у Христу, васкрсење у Христу. Крајњи циљ његове борбе јесте: васкрснути са Христом. А то значи: победити смрт. Гле, ти си већ победио смрт, ако си свом душом поверовао у васкрслог Богочовека, јер је Он рекао: *Који верује мене, има живот вечни,... прешао је из смрти у живот* (Јн.6,47; 5,24).

Тек вером у васкрслог Богочовека човек почиње да бива човек, јер се ослобађа греха и смрти, и стиче осећање бесмртности. Грех је болест која отупљује, закржљује, паралише у човеку осећање бесмртности, те човек ни осећањем ни мишљу не досеже до Бога живог и истинитог. Такав човек је осакаћен човек, получовек, подчовек. Богочовек је победио грех и смрт васкрсењем да би човека разбудео на бесмртност и живот вечни, да би закржљало и обамрло осећање бесмртности у човеку оживео и подмладио, те да човек

осети Бога и живот вечни као смисао људскога живота и на земљи и на небу. У ствари, Црква Богочовека и није друго до Божанска радионица, у којој се непрестано подмлађује, освежује и окрепљује човеково осећање и сазнање личне бесмртности и бесконачности. Зар молитва не обесконачује душу сједињујући је са Богом? Зар љубав не обесмрћује душу уздижући је до Бога? Зар милосрђе, зар доброта, зар смерност, зар праведност не обесмрћују човека, преносећи његово биће у царство Христове Истине? Не варајмо себе: сваком еванђелском врлином човек савлађује по мало смрти у себи, док је најзад сасвим не савлада и не осигура себи бесмртност и живот вечни.

У Богочовечанском прогресу човек стално путује Христом као путем Божјим кроз истину Божју у живот вечни и бесмртни. А све то даровао је роду људском Богочовек Христос Својим васкрсењем. Сва истина свих светова, сав смисао свих створења, сва радост свих бића дати су роду људском кроз васкрсење Богочовека Христа. Зато је васкрсење Христово најсудбоноснији догађај у историји света; од њега зависи непролазна, Божанска вредност не само човека посебно већ и свих људи скупа.

ХУМАНИСТИЧКА И БОГОЧОВЕЧАНСКА КУЛТУРА

Европска култура почива на човеку као на темељу. Човеком се исцрпљује њен програм и циљ, њена средства и садржина. Хуманизам је њен главни архитект. Сва је изграђена на софистичком принципу и критеријуму: човек је мерило свих ствари, видљивих и невидљивих, и то европски човек. Он је врховни стваралац и давалац вредности. Истина је оно што он прогласи за истину; смисао живота је оно што он прогласи за смисао; добро и зло је оно што он прогласи за добро и зло. Кратко и искрено речено: европски човек је прогласио себе за бога. Зар нисте приметили како он неизмерно воли да богује, да богује науком и техником, философијом и културом, религијом и политиком, уметношћу и модом, – да богује по сваку цену, макар инквизицијом и папизмом, макар мачем и огњем, макар – троглодитством и људождерством? Он је језиком своје хуманистичко-позитивистичке науке објавио да – нема Бога. И вођен том логиком он је смело извео закључак из тога: пошто нема Бога. онда сам ја – бог!

Ништа тако не воли европски човек но да се представља као бог, ма да је у овој васиони као миш у мишоловци. Да би показао и доказао своје боговство, он је објавио да су сви светови над нама пусти, без Бога и без живих бића. Он пошто-пото хоће да овлада природом, да је потчини себи, зато је и организовао систематски поход на природу, и тај поход назвао културом. У њега је упрегао своју философију и науку, своју религију и етику, своју политику и технику. И успео је да углача неку парчад на кори материје, али је није преобразио. Борећи се са материјом, човек није успео да је очовечи, али је она успела да сузи и оповршини човека, да га сведе на материју. И он, обзидан њоме, сазнаје себе као материју, само као материју.

Знате ли ко је победио? – Иронија, јер је култура учинила човека робом материје, робом ствари. Очигледна је истина: европски човек робује стварима, не богује над њима. Самозвани бог поклонички метанише пред стварима, пред идолима које је сам начинио. У своје походу против свега натприродног, он је тековинама своје културе заменио све надматеријалне тежње: заменио је небо, заменио душу, заменио бесмртност, заменио вечност, заменио Бога живог и истинитог. И културу промовисао за бога. Јер на овој помраченој планети човек не може да издржи без бога, без ма каквог бога, макар био и лажан, – таква је кобна иронија овако устројеног човека.

Зар не примећујете да је европски човек, у својој културоманији, претворио Европу у фабрику идола? Готово свака културна ствар постала је идол. Отуда је наше доба – идолопоклоничко доба пре свега и изнад свега. Ниједан континент није толико поплављен идолима као данашња Европа. Нигде се толико не метанише пред стварима, и нигде се толико не живи за ствари и ради ствари, као у Европи. То је идолопоклонство најгоре врсте, јер је то клањање пред иловачом. Реците, зар се човек не клања риђој иловачи, када саможиво љуби земљано, иловачно тело своје, и упорно тврди: тело сам и само тело? Реците, зар се европски човек не клања риђој иловачи, када за свој идеал проглашава класу, или народ, или човечанство?

Нема сумње, Европа не пати од атеизма, већ од политеизма; не пати од немања богова, већ од премногих богова. Изгубивши правога Бога, она је хтела да своју глад за Богом засити стварањем многих лажних богова, идола. Од науке и њених хипотеза – створила је идоле; од технике и њених изума – створила је идоле; од религије и њених представника – створила је идоле; од политике и њених партија – створила је идоле; од моде и њених манекена – створила је идоле. А посред свих идола на васиони трон егоизма посадила европског човека, европског Далајламу.

У суштини својој, европска култура је – повампирили фетишизам, фетишизам у европском издању, у европском костиму. „Гурманство за стварима” је главна одлика европског човека. Но, фетишистичка метафизика европске културе практично се изражава фетишистичком етиком. Стари незнабожачки фетишизам одликовао се – људождерством. А зар се нови европски фетишизам не одликује исто тако – људождерством, само маскираним, културним људождерством? Зар европска култура није устима своје науке прогласила као главни принцип живота – борбу за самоодржање? Шта је то ако не позив на људождерство? Не значи ли то: човече, бори се за самоодржање – свим средствима; бори, ако треба, и – људождерством! Главно је: одржати се у животу! Како? – То не подилази под контролу савести. Живот је кланица, на којој јачи има право за закоље слабијег. Штавише: слабији људи су материјал за јаче. Пошто ни Бога ни бесмртности нема, онда је човеку ради самоодржања – све допуштено. Допуштен је грех, допуштено зло, допуштен злочин. Позитивистичка наука је објавила да све што бива – бива по природним законима. У природи влада као врховни закон – закон неопходности. Он влада и над људима, и над свима њиховим мислима, осећањима, стремљењима, поступцима. Када греше, људи греше по неопходности = Човече, ти ниси крив ни за највећи преступ свој – ниси крив, јер све што чиниш, чиниш по природној неопходности... Не чудите се! – грех не може постојати за човека, за кога не постоји Бог, јер је грех – грех пред Богом. Ако Бога нема, онда – ни греха нема, ни зла нема, ни злочина нема.

Метафизички нихилизам европске културе, изражен принципом: „Нема Бога”, морао се пројавити као практични нихилизам, чији је принцип: нема греха, све је дозвољено! Обратите пажњу, својом философијом и науком, својом техником и политиком, европска култура систематски потискује из човека све што је бесмртно и вечно, виртуозно парализује у њему осећање бесмртности, смањује му душу док је најзад не сведе на – нулу.

Треба се ослободити Бога, – то је јавна или потајна чежња многих неимара европске културе. Они на томе раде кроз хуманизам и ренесанс, кроз русовљевски натурализам и разбарушени романтизам, кроз позитивизам и агностицизам, кроз рационализам и волунтаризам, кроз парламентаризам и револуционизам. А смелији међу њима створили су лозинку: треба убити Бога! Најзад је најдоследнији исповедник европске културе – Ниче, са врха човекоманијске пирамиде егоизма, објавио вест: „Бог је умро!”.

Када нема ни вечног Бога, ни бесмртне душе, онда – нема ничег апсолутног, ничег свевердносног, онда – све је релативно, све пролазно, све смртно. И збиља, протеране су све апсолутне вредности, а зацарене – релативне. Нема сумње, релативизам је и логика, и природа, и душа хуманизма. Ајнштајнова теорија релативитета је завршна, збирна резултанта хуманизма и свих његових философских, научних, техничких и политичких огранака. Но, не само то, него у последњој линији својој, хуманизам није друго до – нихилизам.

Кризу европског духа овако оцртава немачки философ Карл Јоел: „Нашем погледу на свет недостаје потез ка целини уопште и смисао за апсолутно. Недостаје нам целина осведочења, а са највишом снагом осведочења и највиша снага веровања; наш морал нема никаквих карактера; наша историја нема личности кроз које се изражава цео народ и цело време у најзбијенијој снази. Недостаје нам велика поезија, јер наша фантазија, отргнута од космичке целине, хвата се само маленога а у великом се само игра, јер наше песнике не носи више космичко осећање класичара, које је њиховим стиховима давало виши звук и њиховим ликовима унутрашњу нужност. Имамо најпојније сликарство тона без мелоса, најраскошнији патос без етоса, и најшаренију инструментацију, илустрацију, инсценацију, највештију технику без душе, Имамо највидљивију средину, најбогатију позорницу, најживљу радњу без јунака, са масама и марионетама као јунацима. Имамо режију као уметност с најјачим ефектом, уметност појава без суштине. Имамо најбогатији живот; али он нема мира и заокружености, унутрашње хармоније, јер му недостаје смисао за целину, за измирење човека и света, Тако криза философије постаје криза времена”.

Да, да, хуманизам се није могао не развити у нихилизам. Зар може човек не постати нихилист, када не признаје никакву апсолутну вредност? Идите коритом логике до краја, и ви ћете морати доћи до закључка да је релативизам – отац анархизма. Пошто су сва бића релативна, онда – ниједно од њих нема права да себе наметне другима. Покуша ли, треба ратовати до истребљења. Пошто су све вредности релативне, какво право има ма која од њих да себе наметне за највећу и врховну? На основу чега твоја истина, пријатељу, потискује моју, када су и једна и друга релативне? Пошто у човечанским световима нема ничег апсолутног, онда – не постоји ни хијерархија бића, ни хијерархија вредности; постоји само анархија.

И заиста, стварност је над стварностима да су нихилизам и анархизам логички завршетак европске културе, неизбежна завршна форма европског хуманизма и релативизма. Хуманизам се неминовно извија у атеизам, пролази кроз анархизам, и завршава нихилизмом. Је ли неко данас атеист, знај, ако је доследан, сутра ће бити анархист, а прекосутра нихилист. А је ли ко нихилист, знај да је до њега дошао од хуманизма кроз атеизам.

Шта остаје од човека, када се из тела његовог извуче душа? – Леш. Шта од Европе, када се из њеног тела извуче Бог? – Леш. Истерали су Бога из васионе, зар није постала – лешина? Шта је човек који пориче душу у себи и у свету око себе? Ништа друго до – униформисана иловача, ходећи мртвачки сандук од иловаче. Резултат је поражавајући: заљубљен у ствари, европски човек је најзад и сам постао – ствар. Личност је обесцењена и разорена; остао је човек – ствар. Нема целог, интегралног, бесмртног, боголиког човека, већ сами разломци човека, телесна љуштурска човека, из које је протеран бесмртни дух. Додуше, љуштурска је углачана, политирана, тетовирана, али је ипак љуштурска. Европска култура је обездушила човека, овештаствила га и механизирала. Она ми личи на чудовишну машину која гута људе и прерађује их у ствари. Финале је дирљиво тужан и потресно трагичан: човек – бездушна ствар међу бездушним стварима.

***

Таква је, у главним линијама својим, култура европског човека. А каква је култура еванђелског, историјског, православног Богочовека Господа Исуса? На чему почива она? Она сва почива на Личности Богочовека Христа. Бог је постао човек да би човека уздигао до Бога. То је почетак и завршетак, између којег се креће православна Богочовечанска култура. Њена је девиза: Богочовек да буде у свему први. Не само Бог, нити само човек, већ Богочовек. Ту је оличено и остварено најприсније јединство Бога са човеком: ту нити се Бог потцењује на рачун човека, нити човек на рачун Бога. Ту се постиже идеална равнотежа и остварује савршена хармонија између Бога и човека. Пуноћу и савршенство своје личности човек постиже кроз сједињење са Богочовеком. Богочовечност је једина категорија, кроз коју се пројављује сва многострука делатност православне културе. Почине се од Богочовека, а завршава идеалним, интегралним, обогочовеченим човеком - У центру светова стоји Богочовек Христос; Он је осовина око које се крећу сви светови, горњи и доњи. Он је тајанствени центар душа, ка коме гравитирају све душе, гладне вечне Истине и Живота. Он је и програм и извор свих стваралачких сила православне Богочовечанске културе. Ту Бог ради, човек сарађује; Бог ствара човеком; човек ствара Богом; ту се наставља Божанско стваралаштво, и то наставља човеком. Ради тога човек износи из себе све што је Божанско, ставља га у акцију, у стваралаштво, у живот. При томе, у том стваралаштву, све што је Божанско, не само у човеку него и у свету око човека, долази до израза, до акције; све што је Божанско ради, све што је људско сарађује. Но, да би човек успешно сарађивао Богу, мора навикнути себе: да мисли Богом, да осећа Богом, да живи Богом, да ствара Богом. А све то разоткрива нам циљ православне културе.

Какав је циљ православне културе? Циљ је: да што више Божанског унесе и оствари у човеку и у свету око човека; другим речима: да оваплоти Бога у човеку и у свету. Стога је православна култура: култ Христу Богу, служење Христу Богу -Уствари православна, Богочовечанска култура је непрекидно служење Христу Богу, непрекидно богослужење: човек служи Богу кроз себе и кроз сву твар око себе: систематски и плански уноси Бога и Божје у сваки свој посао, у свако своје стваралаштво; буди све што је Божанско у природи око њега да би сва природа служила Богу, предвођена христочезњивим човеком. Тако, сва твар учествује у свеопштем богослужењу. Јер човеку, који служи Богу, служи природа.

Богочовечанска култура преображава човека изнутра, иде из унутрашњег спољашњем; прерађује душу, и душом – тело. За њу: тело је близанац душе, близанац који душом живи, креће се и постоји. Извуците из њега душу; и шта остаје ако не – смрдљиви леш? Богочовек преображава најпре душу, а затим и тело. Преображена душа преображава тело, преображава материју.

Циљ је Богочовечанске културе: преобразити не само човека и човечанство, већ кроз њих и сву природу. Но, како се постиже тај циљ? – Једино Богочовечанским средствима. А то су еванђелске врлине: вера и љубав, нада и молитва, пост и смрност, кротост и жалостивост, богољубље и братољубље. Практиковањем ових врлина изграђује се Богочовечанска православна култура. Упражњавајући ове врлине, човек прерађује душу своју из ружне у лепу, из мрачне у светлу, из грешне у свету, из тамолике у христоролику. И тело своје претвара у рам, у који урамљује христоролику душу своју.

Кроз вежбање у еванђелским врлинама, човек стиче власт над собом и над природом око себе. Изгонећи грех из себе, и из света око себе, изгони и дивљу и разорну силу, потпуно преображава и себе и свет, укроћује природу и у себи и око себе. Светитељи су најбољи примери тога: осветивши, преобразивши себе практиковањем еванђелских врлина, они освећују, преображују и природу око себе. Многобројни су

Светитељи, којима су дивље звери служиле, који су самом појавом својом укроћавали лавове, медведе и вукове. Њихово је опхођење са природом молитвено, благо, кротко, самилосно, нежно, не грубо, не сурово, не непријатељско, не дивље.

Не спољње, насилно, механичко наметање, већ унутрашње, драговољно, лично усвајање Господа Христа непрекидним практиковањем хришћанских врлина – ствара Царство Божје на земљи, ствара православну културу. Јер Царство Божје не долази спољним, видљивим путевима, већ унутрашњим, духовним, невидљивим. *Оно неће доћи да се види*, – објавио је Спаситељ. – *Нити ће казати: ево га овде или онде! Јер, гле, царство Божје је унутра у вама* (Лк.17,20-21), унутра у души Богом створеној и боголикој, у души освећеној Духом Светим. Јер је *царство Божје правда и мир и радост у Духу Светом* (Рим.14,17). Да, у Духу Светом, не у духу човековом. Оно може бити у духу човековом онолико, колико човек испуни себе Духом Светим помоћу еванђелских врлина. Зато је прва и највећа заповест православне културе: *Иштите најпре царства Божјег и правде његове, и ово ће вам се све додати* (Мт.6,33), то јест додаће вам се све што вам је потребно за одржавање телесног живота: храна, одело, обиталиште (Мт.6,25-32). Све је то само додаток Царству Божјем. А култура Запада иште најпре тај додаток. У томе је њено незнабоштво, јер, по речи Спасовој, незнабошци ишту најпре тај додаток. У томе је њен трагизам, јер је душу истрошила бринући се о стварима. А безгрешни Господ рекао је једном за свагда: *Не брините се за живот свој, шта ћете јести, или шта ћете пити; ни за тело своје, у шта ћете га обући... Јер све ово незнабошци ишту; а зна Отац ваш небески да вама треба све ово. Него иштите најпре царства Божјег и правде његове и ово ће вам се све додати* (Мт.6,25; 32-33; Лк.12,22-31).

Огроман је регистар потреба које савремени човек жудно измишља. И ради задовољења својих многобројних бесмислених потреба, људи су ову златну планету Божју претворили у кланицу. А човекољубиви Господ је давно открио оно *што је једино потребно* сваком човеку и свему човечанству. Шта је то? – Богочовек Христос и све што Он собом доноси: Божанска Истина, Божанска Правда, Божанска Љубав, Божанска Доброта, Божанска Светост, Божанска Бесмртност, Божанска Вечност, и сва остала Божанска савршенства. Ето, то је *једино потребно* човеку и човечанству, а све остале људске потребе, упоређене са овом, толико су споредне да су готово непотребне (Лк.10,42).

Када се еванђелски човек озбиљно замисли над тајном свог живота и света око себе, онда мора доћи до закључка да је потреба над потребама – одрећи се свих потреба, и одлучно поћи за Господом Христом, поћи и сјединити се с Њим, упражњавањем еванђелских подвига. Не учини ли то, човек остаје духовно бесплодан, бесмислен, безживотан; душа му се суши, расипа, распада, и он поступно изумире, док, најзад сав не умре, сав без остатка. Јер су Божанска уста Христова изрекла: *Као што лоза не може родити сама од себе, ако не остане на чокоту, тако и ви, ако у мени не будете. Ја сам чокот, а ви лозе: који обитава у мени и ја у њему, он ће родити много рода, јер без мене не можете чинити ништа. Ко не остане у мени, избациће се напоље, као лоза, а осушиће се, и скупиће је, и у огањ бацити, и спалити* (Јн. 15,46).

Само кроз духовно органско јединство са Богочовеком Христом, човек може продужити живот свој у живот вечни и биће своје у биће вечно. Човек Богочовечанске културе никад није сам: кад мисли, он – Христом мисли; кад дела, он – Христом дела; кад осећа, он – Христом осећа. Једном речју: он непрестано живи Христом Богом. Јер шта је човек без Бога? – У почетку получовек, а на крају – нечовек. Једино у Богочовеку, човек налази пуноћу и савршенство свога бића, налази свој оригинал, своју бесконачност и бескрајност, своју бесмртност и вечност, своју апсолутну вредност. Господ Исус је једини међу људима и међу бићима прогласио душу човечију за највећу драгоценост у свима

световима, горњим и доњим. *Каква је корист човеку, – пита Спаситељ који се никад смејао није, ако сав свет добије а души својој науди? Или какав ће откуп дати човек за душу своју?* (Мт.16,26)

Сва сунца и звезде не вреде колико једна душа. Истроши ли човек душу своју у пороцима и гресима, неће је моћи откупити, макар постао господар свих сунчаних система... Ту је човеку остављен један излаз, само један, и нема другог. Ево њега: Богочовек Христос је једино осигурање душе човечије, осигурање на бесмртност и вечност. Стварима се душа не осигурава, већ поробљава. Над Христовим човеком ствари немају власти, али он има над њима. Свима стварима он одређује праву вредност, јер их све цени Христовом оценом. А пошто у Христовом ценовнику душа људска има несравњено већу вредност од свих бића и ствари, то православни човек сву бригу своју, сву пажњу своју, посвећује души. Јер је православна култура првенствено култура душе.

Човек је велики једино Богом; – то је мото Богочовечанске културе. Без Бога, човек није друго до – седамдесет килограма крваве иловаче. Шта су људи без Бога, ако не – гроб до гроба? Европски је човек осудио на смрт и Бога и душу. Није ли тиме и себе самог осудио на смрт иза које нема васкрсења? Сведите искрено и непристрасно биланс европске философије, науке, политике, културе, цивилизације, и ви ћете видети да су оне у европском човеку убиле Бога и бесмртност душе. Но, ако озбиљно загледате у трагику људске историје, ви ћете морати увидети да богоубиство увек завршава самоубиством. Сетите се Јуде. Он је прво Бога убио, па затим себе уништио. То је неумитни закон који влада историјом ове планете.

Зграда европске културе, зидана без Христа, мора се срушити, пророковао је видовити Достојевски пре 100 година, и сетни Гогољ пре 100 и више година... И на наше очи збивају се пророштва словенских пророка. Десет векова зидана је европска вавилонска кула, и нама је пала у део трагична визија: гле, сазидана је огромна – нула! Настала је свеопшта пометња: човек човека не разуме, душа душу не разуме, народ народ не разуме. Устао је човек на човека, и царство на царство, и народ на народ, па чак и континент па континент,

Европски човек је дошао до своје судбоносне вртоглавице. На врх своје вавилонске куле повео је надчовека, и хтео њиме да заврши своје здање, али је надчовек полудео под самим врхом, и сурвао се с куле, а и кула за њим крха се и ломи кроз ратове и револуције. Ното еигораеісус морао је полудети на крају своје културе: Богоубица је морао постати самоубица. Wille zur Macht (воља за моћ) претворило се у Wille zur Nacht (воља за ноћ). Ноћ, тешка ноћ легла је на Европу. Руше се идоли Европе, и није далеко дан, када неће остати ни камен на камену од европске културе, која је градове зидала а душе разоравала, која је твари обожавала а Творца одбацила...

Заљубљен у Европу, руски мислилац Херцен је дуго живео у њој, али је при крају свога живота, пре 100 година писао: „Доста смо дуго проучавали црвоточни организам Европе; у свима слојевима, свуда смо видели прст смрти... Европа се приближује страшној катаклизми... Политичке револуције се руше под теретом своје немоћи; оне су извршиле велика дела, али нису свршиле свој задатак, срушиле су веру, а нису оствариле слободу; рашириле су у срцима жеље које нису биле у стању испунити... Ја сам прни који бледим, и бојим се тамне ноћи што наступа... Збогом умирући свете, збогом Европо!”...

Пусто је небо, јер нема Бога на њему; пуста је земља, јер нема бесмртне душе на њој; европска култура је своје робље претворила у гробље. И сама постала гробље. „Ја хоћу да идем у Европу, – изјављује Достојевски, – и знам да идем на гробље”...

Пре Првог светског рата пропаст Европе предосећали су и претсказивали само сетни видиоци словенски. После Првог светског рата то увиђају и осећају и понеки

Европљани. Најхрабрији и најискренији међу њима несумњиво је Шпенглер који је после Првог светског рата узбунио свет својом потресном књигом: *Untergang des Abendlandes* (Пропаст Запада). У њој он свима средствима, која му пружа европска наука, философија, политика, техника, уметност, религија, показује да Запад пада и пропада. Од Првог светског рата Европа се налази у ропцу. Западњачка или фаустовска култура, по Шпенглеру, почела је у десетом веку после Христа, а сада се распада и пропада, да сасвим нестане крајем двадесет и другог века. За европском културом, расуђује Шпенглер, настаје култура Достојевскога, култура Православља.

Кроз све своје културне изуме европски човек нагло умире и изумире. Заљубљеност европског човечанства у себе, – то је гробница из које оно не жели, и зато не може да васкрсне; заљубљеност у свој разум, – то је кобна страст која пустоши европско човечанство. Једино је спасење од тога: Христос, – тврди Гогољ. Али свет, „расејан милионима блиставих предмета, који му распрштавају мисли на све стране, нема снаге да се непосредно сретне са Христом”.

Тип европског човека је банкротирао пред основним проблемом живота; православни Богочовек их је решио све до једнога. Европски човек решио је проблем живота ниҳилизмом; Богочовек – вечним животом. За европског дарвиновско-фаустовског човека главно је у животу – самоодржање; за Христовог човека – самопожртвовање. Први вели: жртвуј друге себи! А други: жртвуј себе другима!... - Европски човек није решио проклети проблем смрти; Богочовек га је решио – васкрсењем.

Нема сумње, принципи и силе европске културе и цивилизације су христорачки. Дуго се израђивао тип европског човека, док није Богочовека Христа заменио својом философијом и науком, својом политиком и техником, својом религијом и етиком. Европа се послужила Христом „само као мостом из варварства некултурног у варварство културно, тј. из варварства невештог у варварство вешто”¹.

У мојим закључцима о европској култури има много катастрофног. Али, нека вас то не чуди, јер говорим о најкатастрофалнијем периоду људске историје, о апокалипсису Европе, чије страхоте ломе тело њено и дух њен. Нема сумње, сва је Европа минирана вулканским противречностима, које, ако се не уклоне, могу ускоро експлодирати завршним уништењем европске културе...

ХУМАНИСТИЧКО И БОГОЧОВЕЧАНСКО ДРУШТВО

Ако европски континент остане ичим познат у историји ове планете, остаће вероватно тиме што је умео да измисли многобројне проблеме, а није био у стању да ни један главни проблем реши у корист свеколиког рода људског. Ту спадају, на првом месту, такозвани социјални проблеми. Решавати их, постало је манија малтене свих Европљана. Али, допустите питање: ко их решава без огња и мача, без инквизиције и ломача? Европски човек стоји збуњен, пометен и помахнитао пред социјалним проблемима као и пред проблемом човека. Зашто? Зато што проблеми друштва, када се сведу на своје основне елементе, нису друго до проблем личности, само помножен бројем свих индивидуа које сачињавају друштво. Човек, самим тим што је човек, члан је друштвене заједнице и у њу уноси своју психофизичку садржину и проблематику. Но,

---

¹ *Епископ Николај: Речи о свечовеку, стр. 334.*

проблематика човека и човечанства у основи је једна иста. Проблеми истине и правде, живота и смрти, добра и зла, бесмртности и вечности, неба и земље, муче и човека и човечанство. Али, најпре човека као индивидуу, па онда човечанство као колектив. Логички се намеће закључак: ко реши проблем човека, решио је и проблем друштва, сваког друштва, од најмалобројнијег до најмногобројнијег: од породице до човечанства.

Због решавања и проблема човека и проблема друштва на хуманистички начин, у Европи се падало у две крајности: или је човек потцењиван, малтретиран, превиђан, негиран ради друштва, или друштво ради човека. А нама се хоће потпуна правда и за човека и за друштво, правда која би увек одражавала равнотежу између човекових божанских вредности и друштвених непролазних драгоцености. Нама се хоће друштво у коме ће се очувати божанска неприкосновеност и божанско величанство човечије личности; у коме човек неће бити потцењен, унакажен, опатуљен, механизован, роботизован ни на рачун класе, ни на рачун нације, ни на рачун државе, ни на рачун културе, ни на рачун цивилизације, ни на рачун науке, ни на рачун религије. Нама се хоће друштво у коме се личност и друштво допуњују, подржавају, расту једно кроз друго и усавршавају једно помоћу другог; друштво у коме је сваки духовно сједињен са свима и сви са сваким, у коме сваки живи кроза све, помоћу свих, али и сви живе кроза сваког и помоћу сваког. А то значи: нама се хоће друштво које собом представља и јесте један организам, једно тело, а чланови тог друштва су органски делови међу собом: ти си око, он рука, ја нога, али ни један не може рећи другом: не требаш ми, могу без тебе. Да би радила, руци је потребно око да је води и нога да је носи; исто тако, да би видело, оку је потребна рука да га храни и нога да га носи; и опет, да би ходила, нози је потребно око да је води и рука да јој сарађује. Сви смо у организму друштва органски делићи, велики и мали, видљиви и невидљиви, али делићи који живе један са другим и помоћу другог: сваки сарађује свима и сви свакоме. Као у телу: да би расла једна длака на глави, њој сарађује цело тело, али је и длака својом посебном функцијом потребна телу, јер чува главу и мудри је спроводник зноја. Разгледајте тело човечије; у њему имамо најбољи пример друштва, друговања, сарадње, симбиозе, служења другоме, ближњему: сваки делић служи свима, и сви свакоме; малом прсту на руци служи тако фини орган – око, и још финији – мозак, али и прст служи оку и мозгу. Што је важнији орган у телу, то одговорнију службу врши, и слуга је свему што је мање од њега у телу. Срце је најважнији орган у телу али и највећи слуга тела: оно непрекидно служи и сваком молекулу посебно и целом телу укупно.

Не чудите се томе, тако је сложено тело: оно што је веће у њему веће је зато да би служило мањему од себе. Зар не видите: смерност је главна врлина која регулише све односе у људском телу: оно што је веће смирава се пред мањим служећи му; а оно што је највеће – највише се смирава! Тако и у нашем замишљеном, идеалном друштву: већи служи мањему, учен – неукоме, мудар – простоме, богат – сиромашу; највећи је тиме највећи што је добровољни слуга свима. Све по оном, и природном и Божанском, закону Богочовековом: *Који хоће да буде већи међу вама, нека вам служи. И који хоће међу вама да буде први, нека вам буде слуга* (Мт.20,26-27). Зашто? Зато што је то закон и за најсавршенијег човека, Богочовека Христа, који *није дошао да Му служе, него да служи* (Мт.20,28). Заиста, зар има већег слуге роду људскоме од кротког Богочовека? *Ја сам међу вама као слуга* (Јк.22,27), објављује Он својим следбеницима, као слуга који вас, служећи вам смерно, учи Божанској Истини, Божанској Правди, Божанској Љубави, Божанској Доброти, Божанској Сили, како бисте знали и могли савладати грех, зло и смрт, и постати божански добри, бесмртни и вечни. Не само као оваплоћени човек, већ и као Бог Логос Он непрестано служи људима кроз сунце, кроз ваздух, кроз светлост, кроз сву природу, кроз сву васиону, служи им истрајно и смерно, само да би их научио том врховном космичком и врховном природном закону Божанском: да веће служи мањему, и

то с радошћу и благошћу. Зато су Његова Богочовечанска уста и изрекла о том закону ово: *Највећи између вас, нека вам буде слуга, јер који себе подиже, понизиће се, а који се понижује, подигнуће се* (Лк. 22,26; 18,14). У ствари, свеколико Еванђеље Богочовеково, од почетка до краја, није друго до савршена илустрација и непобитно посведочење тог космичког Божанског закона, или боље, свезакона.

Не изгледа ли вам по овом еванђелском свезакону да Богочовек решава идеално и реално у исто време и проблем човека и проблем човечанства, и проблем личности и проблем друштва? И не само да су и човек и човечанство, и личност и друштво, од једног истог психофизичког материјала, већ и један исти циљ, једна иста целисходност прожима све, струји кроз све што сачињава њихову суштину. Ако пак њихов циљ није исти, онда између њих зјапи непремостива провалија и њих растржу непомирљиве супротности. Само јединство циља омогућује идеално решење тог проблема човека и проблема човечанства, и проблема личности и проблема друштва. Али, каквог циља? Сигурно не неког привременог, опортунистичког, коњукурног, утилитарног, већ непролазног, бесмртног, судбинског циља који прати људско биће у свима световима у којима се оно креће. То је основни циљ, који је Богочовек поставио, црпећи га из боголике суштине људске природе. У чему је тај циљ? Ево у чему: оваплотити Бога и сва Божанска савршенства у човеку и човечанству, у личности и друштву.

Зар је то могуће? Могуће је са два непобитна разлога: први, што је човек боголико биће; други, што се Бог Логос оваплотио у човека и као Богочовек показао како је Божански идеално савршен и човечански реално природан човек у коме се оваплотио Бог са свима Својим Божанским савршенствима. И још нешто: Богочовек је донео и раздаје људима Божанске врлине и силе, те сваки човек може, ако хоће, до максимума оваплотити у себи Бога и Божанска савршенства. Остварујући овај циљ, људи претварају себе у бесмртна бића и постају чланови бесмртног Богочовековог друштва: Богочовечанства. Као што се из човека, логички и природно, извија и развија човечанство, тако се из Богочовека, опет логички и природно, извија и развија Богочовечанство. У том Богочовековом друштву људи и живе и понашају се као бесмртна бића, и то по еванђелским законима који важе и у овом и у оном свету. А то, једино на овој планети, друштво правих бесмртника и правих богоносаца, и оних који се бар труде да то постану, није ништа друго до – Богочовечанско тело Његово – света Црква Његова...

Одахните, ми се већ налазимо у светилишту Богочовечанске философије друштва. То је ново, Богочовечанско друштво, нимало налик на она која вам теоријски или конкретно нуди хуманистичка социологија европског човека. У овом Богочовечанском друштву све се своди на животворну Личност Богочовека Христа. Она је највиша вредност и највиша драгоценост. Све остале вредности, и индивидуалне и социјалне, изводе се из ње као зраци из сунца. Не треба се варати: Православље је Православље само Богочовеком, јер је Хришћанство – Хришћанство само Богочовеком; у томе је његов изузетан значај, и вредност, и сила. Господ Христос је себе сама, Своју Богочовечанску Личност оставио као Цркву, стога је Црква – Црква само Богочовеком и у Богочовеку. Све што је еванђелско, православно слива се у једну огромну, свеобимну истину: Богочовек је и суштину, и циљ, и смисао и свевредност Цркве; или тачније: Црква и није друго до Богочовек Христос продужен у све векове. Богочовек је глава телу Цркве, једина глава. Тело Цркве расте Њиме у све бескрајности Божанског живота; расте растом Божјим у меру раста пуноће Богочовечанске, јер се све кроз Њега и за Њега созда. Божанском силом Својом Он све чланове Цркве тајанствено води обогочовечењу, јер је смисао и циљ постојања Цркве: Богочовечанском вером и подвизима све довести у меру раста висине Христове, све обогочовечити...

Ви осећате, ја говорим о Православној Цркви. Шта је њена суштина? – Богочовек Христос. Отуда све што је православно има Богочовечански карактер: и сазнање, и осећање, и воља, и мишљење, и живот и друштво. Бог је у свему на првом месту, човек на другом; Бог води, човек је вођен; Бог ради, човек сарађује. И то не неки трансцендентни, апстрактни, замишљени Бог, већ Бог најнепосредније историјске стварности, Бог који је постао човек, живео у категорији нашег, људског живота, и у свему се на земаљски очигледан начин показао апсолутно безгрешан, апсолутно свет, апсолутно добар, апсолутно праведан, апсолутно истинит. Он је и постао човек, остајући Богом, да би као Бог дао људској природи Божанске силе, које би људе одводиле најприснијем Богочовечанском јединству са Богом. И та Божанска сила Његова непрекидно ради у Богочовечанском телу Његовом – Цркви, сједињујући људе са Богом кроз благодатни и свети живот. Јер Црква и није друго до чудесни Богочовечански организам, у коме се сарадњом благодати Божје и слободне делатности човекове обесмрћује, обогочовечује све што је човечије, све – осим греха. У Богочовечанском организму Цркве сваки верник је као жива ћелија која постаје саставни делић његов и живи његовом животворном Богочовечанском силом. Јер, по православном схватању, бити члан Цркве значи: саоваплотити се Богочовеку, постати сутелесник Христов, органски део Богочовечанског тела Његовог, једном речју: обогочовечити се у васцелој реалности своје човечанске личности.

Ево основних принципа православне философије друштва: у свему и по свему Црква је на првом месту Богочовечански организам, а затим Богочовечанска организација. Из тога логички следи и њено Богочовечанско деловање у свету: све што је Богочовеково – оваплотити у човеку и човечанству: оваплотити Љубав Христову, Правду Христову, Доброту Христову, Мудрост Христову, Смерност Христову, уопште све врлине Христове. Јер се помоћу њих Христос усељује у човека и оваплоћује у њему. И такав човек живи Христом, мисли Христом, осећа Христом, ради Христом. Откуда му та снага? – Од самога Христа. По речи светог Апостола Павла: *Све могу у Христу Исусу који ми моћ даје* (Фил.4, 13). Човек православне вере, живећи у Богочовечанском организму Цркве, живи увек у заједници *са свима светима* (Еф.3,18), која га тајанствено помаже у остваривању еванђелских заповести. Отуда православни члан Цркве живо осећа: да је једне вере са Апостолима, Мученицима и Светитељима свих векова, да су они вечно живи, и да све њих једновремено прожима једна иста Богочовечанска сила, један исти Богочовечански живот, једна иста Богочовечанска истина. У Цркви је прошлост увек савремена, јер Богочовек Христос, који је јуче и данас онај исти и вавек, у Својем Богочовечанском телу непрекидно живи истом истином, истом светошћу, истим добром, истим животом, и сву прошлост увек чини садашњицом. Отуда, човек Православне вере никад није сам већ увек у друштву свих светих чланова Цркве. И када мисли мисао, он је мисли са страхом и молитвеним трепетом, јер зна да у томе на тајанствен начин учествују сви Светитељи. Православни су тиме православни што непрекидно имају ово осећање Богочовечанске саборности, загревајући га и чувајући га молитвом и смерношћу. Они никада себе не проповедају, никада се не хвале човеком; никада не остају при голој човечности; никада не идолатризирају хуманизам. На свима путевима својим они исповедају и проповедају Богочовека, не човека. Њихово је руководно начело: Богочовечански циљеви се остварују само Богочовечанским средствима; еванђелским циљевима се стиже само еванђелским путевима. Богочовечанска идеологија Хришћанства може се очувати једино Богочовечанском методиком Хришћанства. Господ Исус је и Истина и Пут: не само Истина него и Пут, Пут којим се једино долази до Истине. Одступи ли се од Богочовечанске методике, неминовно се одступа и од Богочовечанске идеологије, одступа се од Богочовека Христа.

На европском Западу хришћанство се постепено претварало у хуманизам. Дуго и напорно Богочовек је смањиван, преиначаван, сужаван, и најзад сведен на човека: на непогрешног човека у Риму, и не мање непогрешног човека у Лондону и Берлину. Тако је постао папизам који од Христа узима све, и протестантизам који од Христа тражи најмање, па често и ништа. И у папизму и у протестантизму на место Богочовека истављен је човек и као највиша вредност и као највиши критеријум. Извршена је болна и тужна корекција Богочовека, Његовог дела и Његовог учења. Истрајно и упорно трудио се папизам да Богочовека замени човеком, док у догмату о непогрешивости папе – човека, Богочовек није заувек замењен пролазним „непогрешним” човеком. Јер овим догматом папа је одлучно и јасно проглашен не само за нешто више од човека, него и од светих Апостола, и од светих Отаца, и од светих Васељенских сабора. Оваквим одступањем од Богочовека, од васељенске Цркве као Богочовечанског организма, папизам је превазишао Лутера, творца протестантизма. У самој ствари, први, радикалан протест у име хуманизма против Богочовека Христа, и његовог Богочовечанског организма – Цркве – треба тражити у папизму, не у лутеранизму. Папизам је стварно први и најстарији протестантизам.

Не треба се варати: папизам и јесте најрадикалнији протестантизам, јер је темељ Хришћанства пренео са вечног Богочовека на пролазног човека. И то прогласио за најглавнији догмат, а то значи: за најглавнију истину, за најглавнију вредност, за најглавније мерило свих бића и свих ствари у свима световима. А протестанти су само прихватили овај догмат у суштини, и разрадили га до ужасних размера и детаља. У самој ствари, протестантизам није ништа друго до генерално примењен папизам. Јер је у протестантизму, основно начело папизма спроведено у живот од стране сваког човека посебно. По примеру непогрешивог човека у Риму, сваки протестант је поновљени непогрешиви човек, јер претендује на личну непогрешивост у стварима вере. Може се рећи: протестантизам је вулгаризирани папизам, само лишен мистике, ауторитета и власти.

Свођењем Хришћанства, са свима његовим бескрајним истинама Богочовечанским, на човека, учињено је то да је западно хришћанство претворено у хуманизам. Ово може изгледати парадоксално, али је истинито својом неодољивом и неуклоњивом историјском стварношћу. Јер је западно хришћанство, у суштини својој, најодлучнији хуманизам, пошто је човека прогласило непогрешивим, и Богочовечанску религију претворило у хуманистичку. А да је тако, показује то што је Богочовек потиснут на небо, а на његово упражњено на земљи место постављен Његов заменик, *Vicarius Christi* – папа. Каква трагична нелогичност: свуда присутном Богу и Господу Христу постављати заменика! Али ова се нелогичност оваплотила у западном хришћанству: Црква је претворена у државу, папа је постао владар, владике су проглашене за кнезове, свештеници су постали вође клерикалних партија, верници су проглашени за папске поданике, Еванђеље је замењено ватиканским зборником канонског права, еванђелска етика и методика љубави замењена је казуистиком, језуистиком и „светом” инквизицијом. А то значи: системским уклањањем, уништавањем свега што се не клања папи, па чак и насилним превођењем у папску веру и спаљивањем грешника у славу кроткога и благога Господа Исуса!

Нема сумње, све се ове чињенице саме сливају у један неодољиво логичан закључак: на Западу нема Цркве, нема Богочовека, зато нема ни правог Богочовечанског друштва, у коме је човек човеку бесмртни брат и вечни сабрат. Хуманистичко хришћанство је у ствари најодлучнији протест против Богочовека Христа и свих еванђелских, Богочовечанских вредности и мерила. Истина, и у овоме провејава омиљена

тежња европског човека да све сведе на човека као на основну вредност и основно мерило. А иза свега тога стоји један идол: *Mensshliches Allzumenschliches* (људско – сувише људско). Свођењем на хуманизам, Хришћанство је, нема сумње, упрошћено, али у исто време и – упропашћено. Пошто је извршен „глајхшалтунг” (изједначење) Хришћанства са хуманизмом, данас се погдегде у Европи помишља на повратак Богочовеку Христу. Поклици појединаца у протестантском свету: *Zurück zum Jesus! Back to Jesus!* (повратак Исусу) само су немоћни крици у мркој ноћи хуманистичког хришћанства, које је напустило Богочовечанске вредности и мерила, и сада се гуши у очајању и немоћи. А из дубине векова брује горке речи сетног Пророка Божјег Јеремије: *Проклет човек који се узда у човека!...*

У широкој историјској перспективи западњачки догмат о непогрешивости човека није друго до покушај да се умирући хуманизам оживи и обесмрти. То је последња трансформација и завршна глорификација хуманизма. После рационалистичке просвећености 18. века и кратковидог позитивизма 19. века, европском хуманизму није остало ништа друго него да се распадне у својој немоћи и у својим противречностима. Али у трагичном моменту религиозни хуманизам му је притекао у помоћ и својом догмом о непогрешивости човека, спасао европски хуманизам од немиле смрти. Но, и ако догматизиран, западни хришћански хуманизам није могао не задржати у себи све погубне противречности европског хуманизма, које су једнодушне у једној жељи: у протеривању Богочовека са земље на небо. Јер је хуманизму и најглавније да човек буде највиша вредност и највише мерило. Човек, а не Богочовек.

По нашем православном осећању: Хришћанство је Хришћанство Богочовеком, Његовом Богочовечанском идеологијом и Богочовечанском методиком. То је основна истина на рачун које се не могу правити никакви компромиси. Само као Богочовек, Христос је највиша вредност и највише мерило. Треба бити искрен и доследан до краја: ако Христос није Богочовек, онда је Он најбезочнија варалица, јер проглашује себе за Бога и Господа. Али еванђелска историјска стварност непобитно показује и доказује да је Исус Христос по свему и свачему савршени Богочовек. Стога се не може бити Хришћанин без вере у Христа као Богочовека и у Цркву као Његово Богочовечанско тело, Цркву, у којој је Он оставио сву чудесну Личност Своју. Спасоносна и животворна сила Цркве Христове састоји се у вечноживој и свудаприсутној Личности Богочовека. Свако замењивање Богочовека ма каквим човеком, и свако одабирање из Хришћанства само онога што се свиђа човековом индивидуалном укусу и разуму, претвара Хришћанство у површни и беспомоћни хуманизам.

Изузетна важност Хришћанства за род људски састоји се у његовој животворној и неизменљивој Богочовечности, којим оно осмишљава човечност уопште, превodeћи је из таме небића у светлост Свебића. Једино својом Богочовечанском силом Хришћанство је со земље, со која чува човека да не иструли у греху и злу. Расплине ли се у разне хуманизме, Хришћанство обљутави, постане обљутавела со, која није ни за шта, осим да се проспе и да је људи погазе.

Свака тежња и покушај да се Хришћанство изједначи, „глајхшалтује” са духом времена, са пролазним покретима и режимима извесних периода историјских, одузима Хришћанству ону специфичну вредност, која га и чини јединственом Богочовечанском религијом у свету. У православној философији друштва правило је изнад свих правила ово: не прилагођавати Богочовека Христа духу времена, него дух времена прилагођавати духу Христове вечности, Христове Богочовечности. Једино тако Црква ће моћи сачувати животворну и незаменљиву Личност Богочовека Христа, и остати Богочовечанско друштво, у коме људи другују и живе помоћу Божанске љубави и правде, молитве и

поста, кротости и смерности, доброте и мудрости, милости и вере, богољубља и братољубља, и осталих еванђелских врлина.

По Богочовечанској философији живота и света: и човек, и друштво, и држава имају се прилагођавати Цркви као вечном идеалу, али се Црква нипошто не сме прилагођавати њима, и још мање – робовати њима. Народ има праве вредности само утолико уколико живи еванђелским врлинама и оваплоћује у својој историји Богочовечанске вредности. Што важи за народ, важи и за државу. Циљ народа као целине, исти је као и циљ појединца: оваплотити у себи еванђелску правду, љубав, светост; постати „свети народ”, „Божји народ” који својом историјом објављује Божанске вредности и врлине (1.Пт.2,9-10; 1,15-16).

***

Питаће нас: где су конкретни плодови тог Богочовечанског друштва? Откуд да управо на пољу зрачења Православља дође до појаве „најрадикалнијег секуларизма људске историје”? (Јозеф Пипер). Зар не постоји и источни „хуманизам” (на пр. цезаро-папизам, и др.)? Успех обезбоженог социјалног хуманизма на тлу Православља, није ли доказ „неспособности Православља” да реши најелементарније друштвене проблеме? – Факат је да овај свет лежи у злу и греху. Свођење свега на човека, у ствари је атмосфера у којој живи и дише и којој стреми огреховљена људска природа, и човек уопште, ма где се он налазио. Отуда није никакво чудо што су плиме те огреховљености, као и плиме псевдохришћанских отрова Европских, заплускивале покаткад, и заплускују и православне народе. Једно је, међутим, непобитна истина: Православна Црква никад није еклисиолошки одогматила никакав хуманизам, па било да се ради о цезаро-папизму, или било каквом другом – изму. Снагом своје истините и неискварене Богочовечности и еванђелске истинитости, и својим непрестаним призивом на покајање за све што није од Богочовека и по Богочовеку, она је сачувала, силом Духа Светога, целомудреност и чедност свог срца и своје душе. И тиме била и остала „со” света, човека и друштва. Трагедија пак западног хришћанства је управо у томе што је оно, било коригујући лик Богочовека, било одричући га, покушавало да поново уведе демонизирани хуманизам карактеристичан за огреховљену људску природу, и то где? – у срце самог Богочовечанског организма – Цркве, чији је смисао управо ослобођење од њега. И кроз њу у све области живота, личности и друштва, прогласивши га за врховни догмат, за сведогмат. Тиме демонизирано човеково гордоумље, скривено под плаштом Цркве постаје догма вере без које нема спасења! Страшно је и помислити, а камоли рећи: тиме се једина „радионица спасења” и обогочовечења у овом свету, претвара постепено у демонизирану „радионицу” насиља над савестима и расчовечења, у радионицу унакажења Бога и човека кроз унакажење Богочовека!

Православна Црква никакав отров, никакав грех, никакав хуманизам, никакав овоземаљски друштвени систем, није прогласила за догму, – ни преко Сабора, ни преко „Тела” Цркве Васељенске. А Запад, авај, само то и ради. Најновији доказ: II Ватикански концил. Вера Православна: у њој је покајање неопходна света врлина; и она увек призива покајању. На Западу: псевдохришћанска вера у човека не призива покајању; напротив, она „свештено” обавезује да се остане при њеном човекоубиственем човекопоклоништву, при њеним псевдохришћанским хуманизмима, непогрешивостима, јересима. И она са заносом сматра да то ниуком случају нису ствари због којих се треба кајати.

Савремени обезбожени социјални хуманизам, идеолошки и методолошки, по свему је пород и изум псевдохришћанске Европе, венчан са огреховљеношћу нашом. Питају вас: откуд он на тлу Православља? То Бог проба трпљење праведних, похађа децу

због греха отаца њихових, и пројављује снагу Цркве Своје водећи је кроз огањ и воду, Јер по речима богомудрог Макарија Египатског то и јесте једини пут правог Хришћанства: „Где је Дух Свети, тамо следи, као сенка, гоњење и борба... Неопходно је да истина буде гоњена”². Плодови пак, Богочовечанског друштва? – Светитељи, Мученици, Исповедници. То и његов циљ, то и његов смисао и осмишљење, то и доказ његове неуништиве снаге. Не књиге, не библиотеке, системи и градови, који данас јесу а сутра нису. Разни псевдохришћански хуманизми пуне свет књигама, а Православље – Светитељима. Хиљаде и стотине хиљада Мученика и Новомученика, пострадалих за веру Православну, – ето плода Богочовечанског друштва. Отуда чувени Франсоа Моријак, римокатолик, на мрачном хоризонту савременог света, из дана у дан све више погружаваног у мрак у Европи порођеног душегубног човекопоклонства, види само једну светлу тачку, која даје наду у будућност тога света: крвљу Мученика и Новомученика окупану веру Православну. На Западу? Нити знају Цркву, нити знају пут, нити знају излаз из безизлаза; све утонуло у душегубно идолопоклонство, сластољубље, самољубље и страстољубље. Отуда у Европи – ренесанс многобожства. „Лажни Христоси”, лажни богови поплавили су Европу, а извожени из ње на све тргове света, имају за главни посао; убијати душу у човеку – ту јединствену драгоценост човекову у свим световима, и тиме онемогућити постојање и саме могућности једног истинског друштва.

Пишући ово, не пишемо историјат Европе, њених врлина и мана, нити историјат псевдоцркава европских. Излажемо само ентелехију њихове онтологије, силазимо у срж европског гордоумља, у његово демонско подземље, где су му црни извори, чијом водом прети да отрује свет. Ово није суд над Европом већ од свег срца молитвени призив на јединствени пут спасења, кроз покајање.

ХУМАНИСТИЧКА И БОГОЧОВЕЧАНСКА ПРОСВЕТА

Просвета представља чињеницу, посведочену, и стално посведочавану свеколиким искуством рода људског: човек је несавршено и недовршено биће. Све философије, све религије, све науке, све културе сведоче о томе. Човек је нешто што треба усавршити и довршити. Стога је главни циљ просвете: усавршити и довршити човека. Али, немилосрдно се намеће неодољиво питање: чиме усавршити и чиме довршити човека?

Ма с које стране посматран, човек је својим бићем отворен према другим бићима и према другим световима. Он ниуком случају није лајбницовска затворена монада. Свим својим животом, и физичким и психичким, човек свесно и несвесно, вољно и инстинктивно, али непрестано уткива себе у грандиозно и несагледно ткиво космичког свеживота. Ако је истински човечанска, просвета мора поћи од те очигледне чињенице као основне логичке поставке. А када се у историји рода људског трага за савршеним и довршеним човеком онда кроз наше сазнање вихори пламено питање: ко је савршен и довршен човек, ко?

Да ли Платон? – Али, из жеравичног сазнања своје несавршености и недовршености, Платон се претворио у стрелу за горњим световима, световима вечних идеја и идеала. Значи, он није савршен и довршен човек.

Да ли Буда? – Али, вијан аждајски немилосрдним осећањем своје човечанске несавршености, Буда је све тежње бића за савршенством сатерао у онострано царство

---

² Hom. XV, 11-12; P. gr. t. 34, col, 584AB.

вечне неосетљивости и несаосетљивости: Нирвану. Значи, и он није савршен и довршен човек.

Да ли Мојсије? – Али, гоњен страшним невољама свога народа и своје личне беспомоћности, Мојсије стално вапије за помоћу с неба, и незасладиву горчину свога људског бића заслађује пророчким визијама о неком будућем Месији и Спаситељу. Значи, и он није савршен и довршен човек.

Да ли Мухамед? – Али, мучен крвожедношћу свога пакла и сладострашћем свога раја, Мухамед јури овом планетом, и мачем и огњем остварује своје пророчке снове, фанатички усхићено газећи преко лешева „кривоверних”, Значи, и он није савршен и довршен човек.

Да ли Кант? – Али, измучен несавршеношћу и недокршеношћу људског бића, Кант је из тесне чауре рационалистичког критицизма све што је људско бацио у амбис метарационалне „Ствари по себи”, и оставио га на милост и немилост неизвесног, непознатог, језивог. Значи, и он није савршен и довршен човек.

Да ли Шекспир? – Али, у својој ненаситој жудњи за Савршеним и Докршеним, доживевши човекову несавршеност и недокршеност у безброј паклених трагичности, Шекспир је повео људско биће у горње светове и оставио га на тамошњим путевима зачуђено и запрепашћено. Значи, и он није савршен и довршен човек.

Да ли Гете? – Али, широко и дубински доживљавајући драму људскога бића у којој Мефистофел игра главну улогу, Гете је својим претсмртним криком: Licht, mehr Licht! (светлости, више светлости) јасно показао колико је несрећан отишао у онај свет. Значи, и он није савршен и довршен човек.

Да ли Толстој? – Али, у своме сталном и непоштедном ратовању са несавршеношћу и недокршеношћу људског бића, Толстој је дошао до таквог душевног немира да је пред смрт, у неиздржљивој агонији духа, побегао од куће, са намером да побегне од себе сама, од своје тужне несавршености и трагичне недокршености. Значи, и он није савршен и довршен човек.

Да ли Ниче? – Али, вулкански бурно осећајући трагичну несавршеност и неподношљиву недокршеност људског бића у свима димензијама и стварностима овога света, Ниче је у необузданој чежњи за вишим, савршеним и довршеним човеком, полудео. Значи, и он није савршен и довршен човек.

Тако редом, од првог до последњег човека: тужна поворка несавршених и недокршених људи. А усред њих – Он, тајанствени и чудесни Богочовек: Божански савршен и човечански реалан. Његово човечанско Добро – Божански је савршено и довршено; Његова човечанска Истина – Божански је савршена и довршена; Његова човечанска Љубав – Божански је савршена и довршена; тако и Његова Правда, и Његова Милост, и Његова Самилост, и Његова Бесмртност, и Његова Вечност, и Његова Лепота; – све је човечански реално, али и Божански савршено и довршено. Не чудите се томе: све човечије Он је преобразио у Божје, усавршио и довршио Божјим. Једном речју: у Њему је сав човек Божански усавршен и Божански довршен.

Ви не верујете? – Пробајте, замислите или савршенијег Бога од Христа или савршенијег човека од Њега. Али, ви нећете бити у стању да то учините. Јер ни индивидуална ни колективна мисао људска не може замислити ни савршенијег Бога од Христа ни савршенијег човека. И оно што је изузетно и јединствено у свему томе јесте: сва Божанска савршенства у Христу су човечански реална и конкретна. И Божанска Истина, и Божанска Љубав, и Божанска Правда, и Божанска Доброта, и Божанска Лепота, у Њему су дате као најочигледније људске стварности и земаљске конкретности. Нема

савршеног добра, ни савршене истине, ни савршене лепоте, а да их човек не нађе оваплоћене у Његовој Личности и остварене у Његовом животу. Због свега тога, Он је тај савршени и довршени човек, кога род људски, мисао људска, срце људско тражи кроз религије, философије, науке, уметности, културе. Окренут ка просвети, овај закључак би гласио: Христос је тај идеални човек, кога људска просвета тражи као свој циљ, као свој смисао, као свој идеал. Са Њим, и од Њега, ми људи знамо шта је прави човек, шта је идеалан човек, шта је савршен човек. У Њему имамо образац по коме сваки човек може изградити себе у идеално доброг, у идеално праведног, у идеално савршеног и довршеног човека. И то без великих, несавладљивих тешкоћа, јер Он свакоме који се труди даје Божанске силе да све што је Његово учини својим: и Његову Божанску Правду, и Његову Божанску Истину, и Његову Божанску Љубав, и Његову Божанску Доброту.

Осећате, ми се већ налазимо на главном колосеку Богочовечанске философије просвете. Загледајте озбиљно и објективно у унутрашњу архитектонику те просвете: и план, и грађа, и програм, и душа, и дух, све је – еванђелско, све – Богочовечанско. Све су њене вредности – Божанске, сви њени методи – еванђелски. У њој је Бог увек на првом, а човек на другом месту: човек и живи и мисли и осећа и дела Богом; а то значи: човек се просвећује Богом. И то не неким апстрактним, трансцендентним, наднебеским, платоновско-кантовским Богом, већ Богом непосредне земаљске стварности и људске конкретности, Богом који је постао човек и у категорији човечјег дао све што је Божанско, бесмртно, вечно. Стога је у роду људском само Он, Богочовек Христос, имао право да од људи тражи Божанско савршенство: *Будите савршени као што је савршен Отац ваш небески – Бог* (Мт.5,48), и да то Божанско савршенство постави и као циљ живота, и као циљ просвете, и као циљ културе, и као циљ свеколике људске делатности. Али, када то чини, Он у исто време даје људима сва потребна средства и све потребне силе, помоћу којих људи могу остварити тај циљ, постићи то Божанско савршенство. А та средства, а те силе, то су? – Свете еванђелске врлине: вера и љубав, пост и молитва, кротост и смерност, милосрђе и доброта, нада и трпљење, правда и истина. Остварене, ове врлине дају светог човека. А то значи: савршеног и довршеног човека. Такав човек зна и прави смисао света и прави смисао живота, и целокупним својим бићем ради на остварењу постављеног циља у свима областима људске делатности. Саткан од светих врлина, он главном аортом свога бића стално црпе све бесмртне силе из вечно живог Богочовека. Зато се осећа бесмртним и вечним још у овом свету; зато и у сваком другом човеку види бесмртно и вечно биће. Еванђелске врлине су спроводници Божанске светлости; свака од њих низведе у човека по млаз те светлости. Зато Светитељ зрачи, светли и просветљује. Он носи у себи „Светлост света”; она му осветљује сав свет, и он види његов вечни смисао и његову вечну вредност. Светост света је у исто време и „Светлост живота”; она осветљује пут који води човека у бесмртност и живот вечни. У нашем човечанском свету светлост и живот су синоними; као што су опет тама и смрт синоними.

Крочимо за пример тога у историју српског православног народа: Свети Сава је највећи српски просветитељ, јер је највећи српски Светитељ. Просвета је само пројекција светлости, зрачење светлости; Светитељ светли, и тиме просветљује, просвећује. Просвета је свим својим бићем условљена светашћу; прави просветитељ је уствари само Светитељ. Без Светитеља нема просветитеља; без светлости нема просвете; без просветљења нема просвећења. Светост је светост Божанском светлошћу. Истинска просвећеност није друго до зрачење светлости; само су Светитељи истински просвећени. Јер су Божанску светлост разлили по целом бићу свом практикујући еванђелске врлине и тиме потиснувши из себе сваки мрак греха и таму порока. Еванђелска светост, еванђелска праведност и живи, и дише, и зрачи, и дела светлошћу. Освећујући, она је у исто време осветљује и просветљује. То нам казује и сама етимологија српске речи: просвета, која долази од

црквенословенске речи: **просвѣщеніє**; а **свѣтъ** значи светлост, те просвета значи просветљење.

Да, просвета уствари значи просветљење, и то просветљење кроз освећење Духом Светим, Духом Христовим, као Творцем, Носиоцем и Раздаваоцем светости и светлости. Зато што су освећени и просвећени Духом Светим, Светитељи су просветитељи. Свети Сава је Духом Светим родио и препородио своју духовну децу, Србе, и осветио их помоћу еванђелских врлина. О томе нам речито говори тропар светом Сави. Научен светим Савом, наш је народ занавек изједначио појам просвете са појмом светости, појам просветитеља са појмом светитеља. И све то оличио у светом Сави као свом првом и највећем Светитељу и просветитељу, увек првом и највећем. Стога су у нашем светосавском народном сазнању Црква и школа нераздвојни близанци: они и постоје, и живе, и расту један да другим и један помоћу другог.

* * *

Просвету без светости, просвету без освећења Духом Светим, просвету без усавршења и довршења човека Богочовеком, просвету без Бога – измислила је Европа у своје хуманистичкоме идолопоклонству. Свеједно је да ли се то идолопоклонство појављује у обожавању папе или обожавању културе, науке, цивилизације, технике, политике, моде. У свему томе главо је једно: и човека, и друштво и свет уредити без Бога, без Христа. Тако и у просвети, главно је: просветити човека и човечанство без Христа Бога. У том смеру хуманистичка просвета се дала на стварање новог човека. План за тог човека је класично прост и једноставан: у новом човеку не сме бити Христа нити ичег Христовог. И Европа се дала на посао: почела је стварати човека без Бога, друштво без Бога, човечанство без Бога.

Ренесанс је многа срца залио надом. Та ватиканизам је био сасушио европског човека: својим вампирским схоластицизмом у философији и људождерским језуитизмом у етици, он је испио европском човеку стваралачке животне силе. Најпреча је потреба: обновити европског човека хуманистичким духом старе Јеладе, и тако спречити његову смрт. То се може извести прво: удаљавањем европског човека од Христа, друго: кидањем свих веза које га везују са горњим, невидљивим световима.

Јавља се Русо: човека треба вратити природи, а протерати из њега све што је натприродно; што је природно, то је и добро; природан човек је најбољи човек, – у томе је сва Русовљева емилска етика и педагогика.

Русо је много захватио од природе и унео у човека. Али, настаје питање: шта је то што чини природу самога човека? – Чула, одговара сензуалистичка философија у лицу Лока. Човек као чуло, – то је прави човек. Сва природа човека изводи се из чула и своди на чула. Када се одбије оно што није потребно човеку, онда остају чула која и чине човека човеком.

Али, човек сведен на чула, сувише је примитиван, рапав, груб, непосредан. Науспротив њему, рационалистичка философија, на челу са Декартом и Кантом, предлаже нов тип човека. То је: човек као разум. Човек је пре свега и изнад свега рационално биће; разум и чини човека човеком; а све остало у човеку и сувише је споредно да би могло претендовати на главно место у његовом бићу.

Пропуштено је оно најглавније у човеку, протестују волунтаристи у философији, које предводи Шопенхауер и Штирнер; човек се не може свести ни на чула ни на разум; он није ни једно ни друго; он је на првом месту воља. Да, човек као воља, то је прави, истински човек; то је – нови човек.

Тражећи новог човека, Европа је затим кренула међу нижа бића од човека, и у њима почела да трага за пореклом човека, е да би, ослањајући се на животињски свет, створила на неки начин човека без Бога. Било је не мало радости, а и хистеричне вриске, када је Европом прогрмела хипотеза да је човек постао од мајмуна и других сисара. Тада је у свет европске троме и сушичаве мисли улетео Ниче са својим олујама, бурама и земљотресима. И са заносом пророка и пламеном песника, објавио своје еванђеље о надчовеку. Страснији у мислима него у осећањима, он је из Шопенхауеровог волунтаризма и Дарвиновог еволуционизма извео смео и логичан закључак: ако је мајмун прелаз ка човеку, зашто да човек не буде прелаз ка надчовеку? Да, човек је прелаз и пролаз ка надчовеку. Да, човек је нешто што треба савладати, превазићи. „Шта је мајмун за човека? Смех и жалосни стид. И то исто треба да буде човек за надчовека: смех и жалосни стид”. Надчовек је смисао земље и циљ историје. Надчовек, од чега је сачињен? Сачињен од четири главна принципа. Први је: треба убити Бога. „Ви виши људи, обраћа се Заратустра својим ученицима, Овај Бог био је ваша највећа опасност”. Али, не бојте се: „Умро је Бог”, – објављује Заратустра, – нема опасности по вас, нема више сметње да се јави надчовек. – Други принцип: Не штеди ближњега; што пада, то треба још гурнути. – Трећи принцип: главно је – воља за моћ, безобзирна и непошtedна воља за моћ. – Четврти принцип: све је допуштено; за надчовека нема ни добра ни зла; он живи с оне стране добра и зла, с оне стране истине и заблуде, с оне стране савести и одговорности.

Предахнимо, заршена је драма хуманизма: створен је нови човек – надчовек. Од Русовљевог ембриона хуманистички човек се развио у надчовека; ренесансни човек завршио се надчовеком. Али, шта је у суштини надчовека; од чега је саграђен? – Само од једног инстинкта, инстинкта самоодржања. Али, допустите, зар се од једног инстинкта може саградити и најмања бубица, а камоли најкомпликованије на земљи биће – човек? Та у целом животињском свету, у коме има преко шест стотина хиљада врста животиња, нема ни једне мушице ни прамушице, која би била искована само од једног инстинкта, па макар то био и инстинкт самоодржања. А Ниче је један једини инстинкт прогласио за – надчовека. Отуда је надчовек уствари подчовек, а то значи нечовек. Ако хоћете, надчовек је најодвратнија карикатура човека на овој планети помраченој.

Што важи за надчовека, важи и за све његове хуманистичке претке, Русовљев природни човек није друго до получовек, јер му је одузето све што је натприродно; а получовек је исто што и подчовек, јер су у њему несметано узрасла сва природна зла, па још мажена од хуманистичке просвете.

А локовски човек као чуло, шта је он? Разломак човека проглашен за човека. А то је већ нови подчовек, нова наказа од човека. Јер шта су чула без душе? – Виолина са пет жица, али без виолинисте.

А кантовски човек као разум, шта представља он? Исечак човека проглашен је за човека. А где је свет, бескрајни свет људских осећања, у којима је и наш рај и наш пакао, – зар без тога човек може бити човек? Не, не, и кантовски човек је карикатура од човека.

А шопенхауровско-ничеовски човек као воља, чиме личи на човека? Где је ту душа са својим бескрајностима, па савест, па самилост? И зар без свега тога човек може бити човек? Ах, и то је карикатура од човека, само нова карикатура.

Разгледајте хуманистичку изложбу нових људи: получовек до получовека, подчовек до потчовека, нечовек до нечовека, а то значи: карикатура до карикатуре. Све сам човечуљак до човечуљка. Зар не примећујете, хуманистичка просвета европска створила је све неке човечуљке и њима населила Европу. Човечуљак је Русовљев природни човек, човечуљак је човек као чуло, човечуљак је човек као разум, човечуљак је надчовек. Све сам закржљали човек, све сами одломци и разломци човека; нигде целог,

интегралног човека. Ми присуствујемо трагичној изложби: европски човек без Бога кроз хуманистичку просвету дегенерисао је у човечуљке, у патуљке.

Овде је потребан Јеремијски лелек: европски хуманизам је извршио своју мисију: створио је новог човека, човека без Бога и душе. Али, где је тај нови човек, где – надчовек? Гле, он не постоји као индивидуална личност, али постоји као колективна сила, пустоши Европу и кроз хуманистичку философију, и кроз хуманистичку науку, и кроз хуманистичку просвету, и кроз хуманистичку културу, и кроз хуманистичку технику, и кроз хуманистичку цивилизацију. Тако се изградио специфичан тип европског човека: холбаховски *l'homme-machine*, *homo faber*, *homo technicus* (човек машина, човек радник, човек вештак). То је, по свему, човек без Бога и без душе. Другим речима: обезбожен и обездушен човек -робот. А робот је тиме робот што не признаје ни Бога ни душу. У томе га нарочито подржава, знате ли ко? – Експериментална психологија, *Psychologie ohne Seele* (психологија без душе). То је европска хуманистичка наука о души. Наука о души која не признаје постојање душе! Може ли бити већег апсурда? Али тај апсурд је неприкосновена палата у којој живи његово божанско величанство: европска хуманистичка *Psychologie ohne Seele*. А пред њом се клањају многи европски работи као пред непогрешивим божанством.

Да, да, да, фабрика робота, ето у шта се претварала, и најзад претворила, Европа од Ренесанса до данас. А робот, то је најбеднији тип човека. Ко има очи да види, може видети: на овој планети није било беднијег, наказнијег и нечовечнијег човека од европског робота. Стид и срамота, вечни стид и вечна срамота Европе, то је њен „нови човек”, човек без Бога и душе, човек = робот.

Пошто је убио Бога и душу у себи, европски човек већ неколико деценија врши постепено самоубиство. Јер је самоубиство неуклоњиви пратилац богоубиства... Просвета без Бога увукла је Европу у такав мрак, у какав ниједан континент није запао никад. У том мраку нико никога не распознаје, нико никога за брата не признаје...

Питајмо се, шта је циљ просвете, ако не: просветити човека, осветлити све његове поноре и јаме, и протерати из њега све таме. А човек без Бога, без Христа, без те једине светлости, како ће развејати космички мрак који са ових страна наваљује на њега, и како ће протерати таму из себе? Са свима својим светлостима човек без Бога није друго до свитац у бесконачном мраку ове васионе. А његова наука, његова философија, његова просвета, његова култура, његова техника, његова цивилизација, то су ситне свећице које он пали у помрачини земаљских и космичких збивања. А све те свећице шта значе у бескрајној ноћи и мрклом мраку индивидуалних, социјалних, националних, интернационалних проблема и збивања? Зар се већ нису све погасиле, и зар није Европом полегао густ и тежак мрак и попала непрозирна тама?

Са безумљем граничи лакомислена вера у свемоћ хуманистичке науке, у свемоћ хуманистичке просвете, у свемоћ хуманистичке културе, у свемоћ хуманистичке технике, у свемоћ хуманистичке цивилизације. Под трагичним утицајем те лакомислене вере европска хуманистичка просвета створила је и у нас сукоб између Цркве и школе, који за наш православни народ значи, и увек је значао, катастрофу. Под утицајем тога и наш се човек почео механизовати, роботизовати.

Да бисмо избегли завршну катастрофу, постоји само један излаз. Који? – Прихватити Богочовечанску просвету, и потпуно је спровести у свим школама, од најниже до највише, у свим просветним и народним и државним установама, од прве до последње. Богочовечанска просвета зрачи, светли и просвећује једином неугасивом светлошћу у снима световима: Богочовеком Христом Њу никаква тама, па ни тама Европе, не може угасити ни обузети. Она једина прогони све таме из човека, и из

друштва, и из народа, и из државе. Она, једина истинита светлост, осветљава до дна свакога човека, и у свакоме нам открива нашег бесмртног, нашег божанског брата и вечног сабрата. И она нас учи да се и проблем човека, и проблем друштва, и проблем нације, и проблем човечанства, могу лако и јасно и схватити и решити само када се и човек, и друштво, и нација, и човечанство прочитају у контексту са Богочовеком Христом.

Главне смернице и одлике Богочовечанске просвете могле би се формулисати овако:

- 1) Човек је биће које се најидеалније и најреалније може усавршити и довршити Богочовеком;
- 2) усавршавање човека Богочовеком бива помоћу еванђелских врлина;
- 3) просвећен човек у сваком човеку види свог бесмртног брата и вечног сабрата;
- 4) свака људска делатност: философија, наука, занатство, земљорадња, уметност, просвета, култура, добија своју непролазну вредност када се освети и осмисли Богочовеком;
- 5) истинска просвећеност се постиже светим животом по Христовом Еванђељу;
- 6) Светитељи су најсавршенији просветитељи; што светије човек живи, то је бољи васпитач и просветитељ;
- 7) школа је друга половина срца Богочовека, а Црква је прва;
- 8) у центру свих центара, свих идеја, свих делатности стоји Богочовек и његов Богочовечански колектив: Црква.

ЧОВЕК ИЛИ БОГОЧОВЕК

1. Нема сумње, човек је после Бога најтајанственије и најзагонетније биће у свима световима за које мисао људска зна. У безданим бескрајностима човекова бића живе и вихоре непомирљиве супротности: живот и смрт, добро и зло, Бог и ђаво; и све што је у њима и око њих. Кроз све религије, философије, науке, културе, цивилизације род људски је, у ствари, решавао један проблем, један свепроблем: проблем човека. И од свих мука и мучеништва исковао себи врховно божанство, и служио му као својој свевредности и врховном свекритеријуму. А то врховно божанство? – Ево њега: ἄνθρωπος μέτρον πάντων = човек је мера свих бића и ствари. Но, тиме његово божанско величанство човек – није решио проблем човека. Јер мерећи себе собом, он није разумео ни себе ни свет око себе (ср.2.Кор.10,12). У ствари, радио је узалудан посао: огледао је огледало у огледалу. И све се сабрало у потресни вапај и језиву исповест: *Ништа не знам собом* – οὐδὲν ἔμαυτῶ οὐνοῖδα (2.Кор.4,4): не знам ни шта је човек, ни шта је Бог, ни шта је смрт, ни шта је живот. Притом, свим бићем осећам да сам роб смрти, роб зла, и грехом роб ђавола. Кроз свеколике делатности човекове из васцелог рода људског изаткало се једно тело: „тело смрти”. И сваки човек постао сутелесник тог тела смрти. А у телу смрти шта се таји? Смрад, смрад, смрад; гној, гној, гној; црвињак, црвињак, црвињак. *О, ја несрећни човек! Ко ће ме избавити од тела смрти ове* · ἐκ τοῦ σώματος τοῦ θανάτου τούτου (Рим. 7,24).

Нико, нико, нико до – Богочовек. Јер, победивши смрт васкрсењем, Богочовек Христос је разорио „тело смрти” као онтолошку стварност (ср.Отк.20,14.10), избавио род људски од смрти, даровао му Живот вечни, Истину вечну, Љубав вечну, Правду вечну,

Радост вечну, и сва остала вечна Божанска блага која само Бог Љубави и Човекољубља може подарити. И тако решио сав проблем човека, сав свепроблем човека. И стварно, откако је Бог постао човек, и јавио се као Богочовек у земаљском свету, Он је заиста постао, и занавек остао, врховна свевредност и врховни свекритеријум рода људског, Он: Једини Истинити Бог и Једини Истинити Човек, Једини Савршени Бог и Једини Савршени Човек у свима познатим световима. Као такав, Он је једина врховна свевредност и једини врховни свекритеријум самога човека у његовој психофизичкој стварности и богочовечанској потенцијалности, и свега човечијег и човековог. Тек у Богочовеку човек је по први пут угледао себе савршена, себе вечна. И познао себе од врха до дна. Отуда ново аксиолошко и гносеолошко свеначело у роду људском: Богочовек је мера свих бића и ствари – Θεάνθρωπος μέτρον πάντων. Но, начело: „Човек је мера свих бића и ствари” и надаље царује и влада, понајвише *fero ignique* у незнабожачком, многобожачком и ванхристовском свету. Зато најбогомудрији познавалац човека и Богочовека, све философије у роду људскоме своди на две философије: на философију по човеку, и на философију по Богочовеку (Кол.2,8).

2. Само је Богочовек савршени и довршени Човек. Али истовремено: и савршени Бог и савршени Човек. Ту је Ипостас Бога Логоса најважнији чинилац. То су свети богомудри Оци Четвртог васељенског сабора богонадахнуто исповедили и објаснили. У Богочовеку Христу човек је постигао сва своја савршенства: Богом је усавршио и довршио и своју душу, и своју савест, и своју вољу, и свој ум, и своје срце, и своје тело; речју: себе свецелог. И збило се најважније и најмилије чудо: Богочовек је оставио себе у нашем земаљском свету, и у свима световима, као Цркву, као тело Своје: да би сваки човек могао постати „сутелесник” Богочовекова тела, и тако постигао сва своја савршенства (ср.Еф.3,6). Свако људско биће може једино у Богочовеку и Богочовеком постати прави човек, савршени човек, потпуни човек. Само Њиме кроз Цркву и Црквом *са свима светима* достићи у човека савршена, у меру раста пуноће Христове (Еф.3,18; 4,11-16). У Богочовеку Христу *живи сва пуноћа Божанства телесно* – πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς Θεότητος σωματικῶς, да би сваки од нас у Цркви и Црквом испунио себе том пуноћом Божанства (Кол.2,8-10). И стварно, сваки од нас то може постићи само *са свима светима* кроз свете тајне и свете врлине, предвођене светом вером и светом љубављу (Еф.3, 17-20).

Без Богочовека човек је, у ствари, без главе, и још: без себе, без себеечног, без себе бесмртног, без себе боголиког. Ван Богочовека – нема човека, већ увек подчовек, или качовек, или нечовек. Уз то иде и ова истина: без Богочовека човек је увек роб смрти, роб греха, роб ђавола. Једино Богочовеком човек и постиже свој богопостављени циљ: постаје „бог по благодати”, и тиме постиже савршену пуноћу свога бића и своје личности. Достиже своју Божанску вечност кроз Богочовечност. Живећи у Богочовечанском телу Цркве *са свима светима*, човек се постепено обогочовечује кроз свете тајне и свете врлине. И носи га радост оне свете благовести и неболетне заповести светог Василија Великог: „Човек је биће коме је наређено да постане бог”³. Створен као потенцијални богочовек, човек се у Богочовечанском телу Цркве труди да ум свој усличи Богу, да га преобрази у богоум, (*ми ум Христов имамо* – 1.Кор.2,16); да савест своју усличи Богу, да је преобрази у богосавест; да вољу своју усличи Богу, да је преобрази у боговољу; да тело своје усличи Богу, да га преобрази у боготело (*тело је за Господа, и Господ за тело* – 1.Кор.6,13). Обогочовечујући себе Црквом и у Цркви, човек враћа себе предгреховној богосличности⁴, раскошно је употпуњујући Божанским лепотама чаробне христоликости (Гал.4,19; 3,27; Рим.8,29). Без Богочовека и ван Богочовека, човек је увек у опасности да себе ођаволичи, јер је грех истовремено и сила и слика ђавола; и робујући ван Богочовека греху, човек добровољно постаје ђавосличан, постаје свој ђаволу: *Који твори грех од*

³ Р. gr. t. 36, col. 560А.

⁴ *Парастос*:... „врати ме богосличности – εις τὸ καθ’ ὁμοίωσιν ἐπανάγαγε”.

ђавола је (1.Јн.3,8). Не треба сметати с ума: ђаволу је главни циљ да човека обезбоголичи, обезбогочовечи, обезбожи, и тако претвори у биће слично себи. Хуманистички антропоцентризам је у суштини ђавоцентризам, јер и један и други желе једно: да буду само своји, само у себи, за себе. Тако они у ствари преводе себе у царство „друге смрти”: где Бога нема, нити ичега Божјег (Отк.21,8; 20,14).

Све доведе речено није друго до еванђелски, апостолски, светоотачки, православни теантропизам (= θεανθρωπισμός), теохуманизам, теохоминизам.

3. Хуманизми европски, сви: од најпримитивнијег до најсуптилнијег, од фетишистичког до папистичког, заснивају се на вери у човека, човека онаквог какав је у својој психофизичкој датости и историчности. У ствари, сваком хуманизму сва је суштина: човек = homo. Сведен на своју онтологију, сваки је хуманизам не друго него хоминизам (homo-hominis). Човек – највиша вредност, свевредност; највиши критеријум, свекритеријум: „Човек – мера свих бића и ствари”. То је, in puse, сваки хуманизам, сваки хоминизам. Отуда су сви хуманизми, сви хоминизми, у последњој линији, незнабожачког, многобожачког порекла. Сви европски хуманизми, од оних преренесанских, па ренесанских, па надаље: протестантских, философских, религијских, социјалних, научних, културних, политичких, радили су свесно и несвесно, и непрекидно раде на једном: да вером у човека замене веру у Богочовека, да еванђелјем по човеку замене Еванђелје Богочовека, да философијом по човеку замене философију по Богочовеку, да културом по човеку замене културу по Богочовеку; једном речју: да животом по човеку замене живот по Богочовеку. И све вековима тако, док се све то у прошлости, 1870. године, на Првом ватиканском концилу није слило: у догмат о непогрешивости папе. Од тада је овај догмат постао сведогмат папизма. Зато је на Другом ватиканском концилу наших дана тако упорно и вешто третирана и брањена његова неприкосновеност и неизменљивост. Овај догмат је од најепохалнијег значаја за васцелу судбину Европе, првенствено за њен апокалипсис, у који је она већ крочила. Овим догматом су сви европски хуманизми дошли до свог идеала и идола: човек је проглашен за врховно божанство, свебожанство. Европски хуманистички пантеон добио је свога Зевса.

Искреност је језик Истине: догмат о непогрешивости папе човека, није друго до ренесанс незнабоштва и многобоштва. Ренесанс незнабожачке аксиологије и критериологије. *Horribile dictu*, али се и то мора рећи: догматом о непогрешивости папе догматизиран је незнабожачки хуманизам, на првом месту јелински. Догматизирана је свевредност, догматизирано свемерило јелинске културе, јелинске цивилизације, поезије, философије, уметности, политике, науке: πάντων χρημάτων μέτρον ἄνθρωπος. А све то? Догматизирано незнабоштво. И тиме догматизирана автаркија европског човека, за којом су вековима чезнули сви европски хуманизми.

Догмат о непогрешивости папе је ничеовско „Ja – Sagung” (потврда) целокупном стваралаштву европског хуманистичког човека. „Ja – Sagung” његовој култури и цивилизацији. А оне су по циљевима и по методима претежно незнабожачке и многобожачке. Богочовекова је блавест и заповест: Иштите најпре Царства Божјег и правде његове, и остало ће вам се све додати (Мт.6,33). А европска хуманистичка култура и цивилизација шта све није објавила као циљ човекова постојања и као метод његова рада! Богочовек = Једини Спас човека од греха, смрти и ђавола; Једини Обновитељ и Обесмртитељ и Васкрситељ и Вазнеситељ и Овечнитељ и Обожитељ и Обогаћивач човека у свима световима, изричито и свејасно прописује као свециљ човекова бића и живота: постати савршен као Бог (Мт.5,48). А европски хуманистички човек шта све није место тога поставио и озаконио као циљ човекова бића! Еванђелска је необорива истина: *сав свет лежи у злу*, и после Богочовекова подвига у нашем земаљском свету (1.Јн.5,19-21). Штавише, по светом Апостолу Павлу, ђаво је: *бог овога света* (2.Кор.4,4). Између

таквог света који добровољно *лежи у злу* и Богочовековог следбеника нема компромиса. Богочовеков следбеник не може на рачун Истине еванђелске правити компромис са хуманистичким човеком који све то оправдава и догматизира. Ту је увек посредни судбоносна, и свесудбоносна, дилема и избор: Богочовек или човек. Јер хуманистички човек кроз све своје делатности иступа и поступа као автаркичан делатељ, као врховна вредност и врховно мерило. Ту нема места за Богочовека. Зато у хуманистичком царству место Богочовека Христа заузима Vicarius Christi (Заменик Христов), а Богочовек је потиснут на небо. Свакако, то је своје врсте разоваплоћење Богочовека Христа. Зар не?

Догматом о непогрешивости присвојивши себи, човеку, сву власт и сва права која припадају једино Богочовеку – Господу Христу, папа је, у ствари, прогласио себе црквом у Папистичкој цркви, и постао у њој све и сва. Своје врсте сведржитељ. Зато је догмат о непогрешивости папе и постао сведогмат папизма. И папа се њега не може одрећи ни но коју цену, све док је папа хуманистичког папизма.

4. У историји рода људског постоје три главна пада: Адамов, Јудин, папин. Суштина грехопала је увек иста: хтети помоћу себе постати добар; хтети помоћу себе постати савршен; хтети помоћу себе постати бог. Но, тиме се човек несвесно изједначаје са ђаволом. Јер и он је хтео да помоћу себе постане бог, да собом замени Бога. И у том гордоумљу одједном се обрео као ђаво, потпуно одвојен од Бога, и – сав против Бога. У тој гордој самообмани и састоји се суштина греха, свегреха. У томе суштина и самог ђавола, свеђавола: сатане. А то није ништа друго него: хтети остати при својој природи, не хтети у себи ништа осим себе. Ђаво је сав у томе што уопште неће Бога у себи, хоће да буде увек сам, увек сав у себи, сав за себе, увек херметички затворен према Богу и свему Божјем. А то? – Себичност и самољубље загрљени на сву вечност. Такав је, у суштини, и хуманистички човек: сав остаје у себи, при себи, за себе; увек осино затворен према Богу. У томе – сваки хуманизам, сваки хоминизам. Врхунац је ођавољеног хуманизма: хтети помоћу зла постати добар, помоћу ђавола постати бог. Отуда и ђавоље обећање нашим прародитељима у рају да ће помоћу њега – *постати као богови* (1.Мој.3,5).

Свечовекољубивим Богом човек је створен као потенцијални богочовек: да на темељу боголикости свога бића добровољно изгради себе Богом у богочовека. Али човек је по своме слободном избору кренуо кроз грех у безгрешност, кроз ђавола Богу. И сигурно би тим путем постао своје врсте ђаво да Бог, по безмерном човекољубљу Свом и „великој милости” Својој, није интервенисао поставши човек – Богочовек, те човека повео ка Богочовеку: увео га Црквом, телом Својим, у подвиг обогочовечења кроз свете тајне и свете врлине. И тако омогућио човеку да узрасте у *човека савршена, у меру раста висине Христове* (Еф.4,11). И на тај начин постигне своје божанско назначење: постане добровољно благодатни богочовек.

Папин пад: хтети заменити Богочовека човеком.

5. У нашем човечанском свету, по речима светог тајновидца Јована Дамаскина, само је Богочовек Христос – *Једино ново под сунцем*”. И то – вечито ново: и Својом Богочовечанском Личношћу, и Својим Богочовечанским подвигом, и Својим Богочовечанским телом – Црквом. А и човек је једино у Богочовеку – нов, увек нов, вечито нов: у свима својим богочовечанским доживљајима на путу спасења, освећења, преображења, обожења, обогочовечења. У овом земаљском свету све стари, и све умире; само не стари и не умире убогочовечени и обогочовечени човек: „сутелесник” Христов. Богочовеком уцрквењен и оцрквењен, јер је постао живи, органски делић светог и вечног Богочовечанског тела Христовог – Цркве, у којој се личност развија и непрекидно расте *растом Божјим* (Кол.2,19) – *у човека савршена, у меру раста висине Христове* (Еф.4,13). А то значи: расте и развија се бескрајно и безгранично, према боголиким димензијама

Божанских бескрајности и безграничности, датих људскоме бићу Тросунчаним Господом при стварању човека боголиким.

Богочовек Христос је тако изузетно нов, и изузетно један, и изузетно једини да је у ствари „Истина” – од Њега постала (Јн. 1,17), и кроз Њега остала у нашем човечанском свету. Све до Њега, и без Њега, и сада и увек – Истине као да и нема. И стварно је нема, јер је само Богочовечанска Ипостас – Истина: *Ја сам Истина* (Јн.14,6). Нема човеку Истине без Богочовека. Јер нема човека без Богочовека.

Све је ново у Богочовеку, и од Богочовека: најпре Он сам, па онда и спасење, и учење о спасењу, и метод спасења. По новини изузетна је у роду људском Богочовечанска благовест: одвојити грех од грешника; убијати грех – спасавати грешника; не изједначавати грешника са грехом; не убијати грешника због греха већ спасавати од греха. Потресна илустрација тога: жена ухваћена у прељуби. Свемилостиви Спас: одвојио женин грех од њеног боголиког бића, осудио грех – помиловао грешницу: *Ни ја те не осуђујем; иди, и од сада не греши* (Јн.8,11). То је „догматизирани” метод Православља у спасавању грешника од греха; свето предањски метод, богомудро разрађен и озакоњен у Православној Цркви од стране светих Отаца. И богонадахнуто изражен светим Симеоном Новим Богословом: „Добро које се не учини на добар начин – *καλῶς* – није добро”.

У светлости овог еванђелског светог Предања православног антиеванђелска је, антихристовска страхота: убијати грешника због греха. Ту никаква инквизиција не може бити промовисана за свету. У крајњој линији, сви хуманизми убијају грешника због греха, уништавају човека са његовим грехом. Јер – неће Богочовека, у коме је једино спасење човека и од греха, и од смрти, и од ђавола. Ко није за Богочовека, самим тим је против човека; и још: самим тим је убица човека; и још: самим тим је и самоубица. Јер: оставља човека на милост и немилост греху, смрти и ђаволу, од којих само Богочовек може спасти, и нико други под небом. Поступајући тако са грешником, хуманистички човек неминовно врши самоубиство: убија душу своју, себе сама предаје паклу на вечито друговање с ђаволом, тим *човекоубицом* од искони (Јн.8,44). А кроза све то апсолутистички царује и влада наказни језуитско-хуманистички сведогмат етички: „циљ оправдава средства”.

6. Шта Богочовек даје човеку, а други му нико дати не може? – Победу над смрћу, грехом и ђаволом, вечни Живот, вечну Истину, вечну Правду, вечно Добро, вечну Љубав, вечну Радост: сву пуноћу Божанства и Божанских савршенстава. Апостолски речено: Богочовек даје људима оно што око људско не виде, и ухо људско не чу, и у срце човеку не дође. То уготови Бог онима који Га љубе (1.Кор.2,9).

Отуда ваистину само Он, чудесни Богочовек, и *јесте једино потребно* човеку у свима његовим световима и у свима његовим животима (ср.Лк.10,42). Отуда само Богочовек и има право да тражи од људи оно што се нико други није усудио тражити: да сваки човек више воли Њега него родитеље, него браћу, него сестре, него децу, него пријатеље, него земљу, него Анђеле, него ма кога или ма шта у свима световима видљивим и невидљивим (Мт.10,37-39; Лк.14,26; Рим.8,31-39).

7. Други ватикански концил је ренесанс свих европских хуманизама, ренесанс лешева. Јер откако је Богочовека Христа у земаљском свету, сваки је хуманизам – леш. А све је то тако зато што је Концил упорно остао при догмату о непогрешивости папе = човека. Гледани из вечноживог Богочовека, историјског Господа Исуса, сви хуманизми, мање-више, личе на злочиначке утопије, јер, у име човека, на разне начине убијају и уништавају човека у његовом психофизичком бићу. Сви они раде један безумно трагичан посао: оцеђују комарца – гутају камилу. А догматом о непогрешивости папе тај постао је догматизиран. Све је то језиво, до завршног ужаса језиво. Зашто? Зато што сам догмат о

непогрешивости човека није друго до језиво опело сваком хуманизму: од ватиканског догматизованог па све до сартровског сатанизованог. У хуманистичком пантеону Европе сви су богови мртви, на челу за европским Зевсом. Мртви све док им у спарушеном срцу не гране свесамоодречно покајање, са својим голготским муњама и мукама, са својим васкрсним земљотресима и преображајима, са својим плодноним олујама и вазнесењима. Тада? – Тада не би било краја њиховим славопојима увек животворном и чудотворном Богочовеку, ваистину Једином Човекољупцу у свима световима.

8. Шта је срце догмата о непогрешивости папе = човека? – Обезбогочовечење човека. На томе раде сви хуманизми, па и они верски. Сви они враћају човека у незнабоштво, у многобоштво, у двоструку смрт; у духовну и физичку. Удаљујући се од Богочовека, сваки хуманизам се постепено претвара, и најзад претвори у нихилизам. То илуструје савремени крах свих хуманизма, на челу са папизмом, посредним и непосредним, вољним и невољним родитељем свих европских хуманизма. А крах, катастрофални крах папизма је у догмату о непогрешивости папе. Тај догмат и јесте – врхунац нихилизма. Њиме је европски човек на догматски одлучан начин објавио догмат о автаркичности [самодовољности] европског човека, и тако коначно обелоданио да њему Богочовек није потребан, и да Богочовеку нема места на земљи: Vicarius Christi га у потпуности замењује. У ствари, тим догматом живи, држи га се, и упорно га исповеда сваки европски хуманизам.

Сви хуманизми европског човека у суштини нису друго до непрекидни устанак против Богочовека Христа. На све могуће начине врши се погубни *Umwertung aller Werte* (превредновање свих вредности): Богочовек се свуда замењује човеком; на све европске престоле устоличује се европски хуманистички човек. Отуда, не један Vicarius Christi већ њих безброј, само у разним одорама. Јер, у крајњој линији, догматом о непогрешивости папе проглашен је непогрешив човек уопште. Отуда широм Европе безброј папа. И ватиканских и протестантских. Међу њима нема битне разлике. Јер: папизам је – први протестантизам, по речима истиновидца Хомјакова.

9. Непогрешивост је природно Богочовечанско својство и природна Богочовечанска функција Цркве као Богочовечанског тела Христовог, коме је вечна глава – Истина = Свеистина: Друга Ипостас Пресвете Тројице: Богочовек Господ Исус Христос. Догматом о непогрешивости папе папа је, у ствари, проглашен за цркву, и он, човек – заузео место Богочовека. То је завршни тријумф хуманизма. Али у исто време и *друга смрт* (Отк.20,14; 21,8) папизма, а кроз њега и са њим и сваког хуманизма. Но, према Истинитој Цркви Христовој, која од појаве Богочовека Христа постоји у нашем земаљском свету као Богочовечанско тело, догмат о непогрешивости папе је не само јерес већ свејерес. Јер ниједна јерес није тако радикално и тако интегрално устала против Богочовека Христа и Цркве Његове, као што је то урадио папизам кроз догмат о непогрешивости папе – човека. Нема сумње, то је јерес над јересима. То – страхота над страхотама. То – невиђена побуна против Богочовека Христа. То, авај! – најјезивије протеривање Господа Христа са земље. То – поновна издаја Христа. То – поновно распињање Господа Христа, само не на дрвеном већ на златном крсту папског хуманизма. А све је то – пакао, пакао, пакао за јадно биће земљино што се човек зове.

10. Има ли излаза из тих безбројних паклова хуманистичких? Има ли васкрсења из тих безбројних гробова европских? Има ли лека од тих безбројних болести смртоносних?

Има, има, има: покајање. Таква је бесмртна благовест Вечног Еванђеља Богочовековог: покајање – за познање Истине – *μετάνοια εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας* (2.Тим.2,25). Друкчије се и не може поверовати у свеспасоносно Еванђеље Богочовеково: *Покајте се и верујте Еванђеље* (Мк.1,15). Покајање пред Богочовеком је једини лек за сваки грех, једини свелек за сваки грех, па чак и за свегрех. Нема сумње, покајање је лек и

за овај „свегрех” папизма, садржан у гордоумном догмату о непогрешивости папе. А кроз то несумњиво лек за сваки грех сваког хуманизма посебно, и свих хуманизама укупно. Да, да, да; од свог милог свегреха „непогрешивости”, европски „непогрешиви” човек, европски хуманистички човек, може се спасти једино свесрдним и свепреображајним покајањем пред чудесним и свемилостивим и свеплагим Господом Исусом Христом, Богочовеком, ваистину јединим Спаситељем рода људског од сваког греха, од сваког зла, од сваког пакла, од сваког ђавола, од сваког хуманистичког рационализма, и уопште од свих грехова које људска машта измаштати може.

Са тих разлога: сви свети, богоносни и богомудри Оци свих седам светих Васељенских сабора, све проблеме у Цркви Христовој свде на проблем Личности Богочовека Христа, као на највећу и једину сведрагоценост за свако људско биће, па било оно на земљи или у неком другом од Божјих светова. Да, за њих је Богочовек Христос све и сва у људским световима. Христолошки проблем је њихов свепроблем. Богочовек Христос је за њих једина свевредност Цркве Христове у свима световима. Њихова је непрекидна и бесмртна девиза: све за Христа, Христа ни за шта! – А свуда око ове њихове свете девизе бруји њихова неућутна блавест: Не хуманизам – већ теохуманизам! Не човек – већ Богочовек! Христос пре свега и изнад свега!

ХУМАНИСТИЧКИ ЕКУМЕНИЗАМ

Екуменизам је заједничко име за псевдохришћанства, за псевдоцркве Западне Европе. У њему су срцем својим сви европски хуманизми, са папизмом на челу. А сва та псевдохришћанства, све те псевдоцркве нису друго већ јерес до јереси. Њима је заједничко еванђелско име: свејерес. Зашто? Зато што су у току историје разне јереси негирале или унакажавале поједине особине Богочовека, Господа Христа, а ове европске јереси одстрањују васцелог Богочовека и на Његово место стављају европског човека. Ту нема битне разлике између папизма, протестантизма, екуменизма, и осталих секти, чије је име легеон.

Православни догмат, у ствари сведогмат о Цркви је одбачен и замењен латинским јеретичким сведогматом о првенству и непогрешивости папе, човека. А из те свејереси изројиле су се, и непрестано се роје друге јереси: Filioque, избацивање „епиклезе”, увођење тварне благодати, азима, чистилиште, благајна сувишних дела, механизовано учење о спасењу, и тиме механизовано учење о животу, папоцентризам, „света” инквизиција, индугенција, убијање грешника због греха, језуистика, схоластика, казуистика, монархистика, социјални хуманизам...

Протестантизам? Најрођеније и верно чедо папизма, својом рационалистичком схоластичком срља из јереси у јерес, стално се дави у разним отровима својих јеретичких заблуда. Притом, папистичко гордоумље и „непогрешиво” безумље апсолутистички царује и пустоши душе његових верника. У начелу, сваки је протестант независни папа, непогрешиви папа у свима стварима вере. А то увек води из једне духовне смрти у другу. И никад краја томе умирању, јер је број духовних смрти човекових – безброј.

При таквом стању ствари, папистичко-протестантски екуменизам са својом псевдоцрквом и својим псевдохришћанством нема излаза из својих смрти и мука без свесрдног покајања пред Богочовеком Господом Христом и Његовом Православном Црквом. Покајање је лек за сваки грех, лек дат боголиком бићу људском од Јединог Човекољупца.

Без покајања и ступања у Истиниту Цркву Христову неприродно је и бесмислено је говорити о неком уједињењу „цркава”, о дијалогу љубави, о *intercommunio*. Главније и од најглавнијег јесте: постати сутелесник Богочовечанског тела Цркве Христове, и тиме заједничар у души Цркве – Духу Светом, и наследник свих бесмртних блага Богочовечанских.

1. Савремени „дијалог љубави” који се обавља у форми голог сентиментализма у ствари је малOVERНИ отказ од спасоносне „светиње Духа и вере Истине” (2.Сол.2,13), тојест од једино спасоносне „љубави Истине” (тамо 2,10). Суштина љубави је Истина; и љубав живи истинујући. Истина је срце сваке богочовечанске врлине, па и љубави. И свака од њих јавља и благовести Богочовека Господа Христа који једини и јесте оваплоћење и оличење Божанске Истине = Свеистине. Када би Истина била ма шта друго а не Богочовек Христос, она би била мала, недовољна, пролазна, смртна. Таква би она била, када би била: појам, или идеја, или теорија, или схема, или разум, или наука, или философија, или култура, или човек, или човечанство, или свет, или сви светови, или ма ко, или ма шта, или све то заједно скупа. Али, Истина је Личност, и то Личност Богочовека Христа, Друго Лице Пресвете Тројице, зато је и савршена и непролазна и вечна. Јер су у Господу Исусу Истина и Живот једносушни: Истина вечна и Живот вечни (ср.Јн.14,6; 1,4.17). Који верује у Господа Христа, стално расте Његовом Истином у њене Божанске бескрајности: расте свим бићем својим, свим умом, свим срцем, свом душом. У Христу се живи *истинујући у љубави* – ἀληθεύοντες ἐν ἀγάπῃ, јер једино тако можемо да у свему узрастемо у Ономе који је глава, Христос (Еф.4,15). Притом, то увек бива *са свима светима* (Еф.3,18), увек у Цркви и са Црквом, јер се друкчије не може расти у *ономе који је глава* телу Цркве, Христос. Бескрајне силе које су неопходне за та узрастања свих Хришћана у Богочовечанском телу Цркве, Црква добија непосредно од своје главе, Господа Христа. Јер само Он, Бог и Господ, има те безбројне бескрајне силе, и свемудро располаже њима.

Не треба се варати: постоји и „дијалог лажи”, када преговарачи свесно или несвесно лажу један другог. Такав дијалог је својствен „оцу лажи” – ђаволу, јер је лажа и отац лажи (Јн.8,44). А својствен је и свима његовим вољним или невољним сарадницима када хоће да помоћу зла остваре своје добро, да помоћу лажи дођу до своје „истине”. Нема „дијалога љубави” без дијалога Истине. Иначе, такав дијалог је неприродан и лажан. Отуда и заповест христовог Апостола: *Љубав да не буде лажна* (Рим.12, 9).

Јеретичко хуманистичко дељење и раздвајање Љубави и Истине само је знак недостатка Богочовечанске вере и изгубљене духовне Богочовечанске равнотеже и здравоумља. У сваком случају то никада није пут светих Отаца. Православни, само укореењени и утемељени *са свима светима* у Истини и Љубави, имају и јављају, од Апостола до данас, ту Богочовечанску спасоносну љубав према свету и свима створењима Божјим. Голи моралистички минимализам и хоминистички пацифизам савременог екуменизма само једно раде: обелодањују своје сушичаво хуманистичко корење, своју болесну философију и беспомоћну етику *по човеку* (ср.Кол.2,8). И још: обелодањују кризу своје хоминистичке вере у Истину, и своју докетистичку неосетљивост за историју Цркве, за њен апостолски и саборни Богочовечански континуитет у Истини и Благодати. А апостолско-светоотачко богоумље и здравоумље благовести истину Богочовечанске вере кроз светог Максима Исповедника: „Вера је темељ наде и љубави... Јер вера даје сигурност и самој истини”⁵.

Нема сумње, светоотачко и од Апостола наслеђено мерило љубави према људима и односа према јеретцима, потпуно је Богочовечанско. То је богонадахнуто изражено у следећим речима светог Максима Исповедника: „Ја не желим да се јеретици муче, нити се

⁵ Caput. cent., Centuria I; P. gr. t. 90, col. 1189A.

радујем њиховом злу, – Боже сачувај! – него се већма радујем и заједнички веселим њиховом обраћењу. Јер шта може вернима бити милије него да виде да се растурена чеда Божја саберу у једно. Ја нисам толико помахнитао да саветујем да се немилост више цени него човекољубље. Напротив, саветујем да треба са пажњом и искуством чинити и творити добро свима људима, и свима бити све како је коме потребно. Притом, једино желим и саветујем да јеретцима као јеретцима не треба помагати на подршку њиховог безумног веровања, него ту треба бити оштар и непомирљив. Јер ја не називам љубављу него човекомржњом и отпадањем од Божанске љубави кад неко потпомаже јеретичку заблуду, на већу пропаст оних људи који се држе те заблуде”⁶.

2. Учење Православне Богочовечанске Цркве Христове кроз свете Апостоле, кроз свете Оце, кроз свете Саборе о јеретцима јесте ово: јереси нису Црква, нити то могу бити. Зато у њих не може ни бити светих тајни; поготову свете Евхаристије, – те Тајне над тајнама. Јер света Евхаристија и јесте све и сва у Цркви: и сам Богочовек Господ Христос, и сама Црква као тело Његово, и уопште све Богочовеково.

Intercommunio – општење са јеретцима у светим тајнама, нарочито у светој Евхаристији, – то је најбезочније издајство Господа Христа, издајство јудинско; и притом издајство васцеле Цркве Христове, Цркве Богочовекове, Цркве апостолске, Цркне светоотачке, Цркве свето предањске, Цркве Једине. Овде треба своју охристовљену свест и савест побожно зауставити на неколико светих чињеница, светих благовести, светих заповести.

Пре свега треба се запитати: на каквој еклисиологији почива, на каквом се богословљу о Цркви заснива такозвани „intercommunio”? Јер сво православно богословље Цркве о Цркви Божјој почива и заснива се не на intercommunio него на Богочовечанској стварности communio, на Богочовечанској заједници, Богочовечанској κοινωνία (ср.1.Кор.1,9; 10,16-17; 2.Кор.13,13; Јев.2,14; 3,14; 1.Јн.1,3), док појам „inter-communio”, „међу-општење”, сам по себи је противречан и потпуно бесмислен за православно еклисиологију. Друга чињеница, и то света чињеница Православне вере је ова: у православно учењу о Цркви и светим тајнама једина и јединствена тајна јесте сама Црква – тело Богочовека Христа, те она и јесте једини извор и садржај свих Божанских тајни.

Ван те свеобухватне Богочовечанске тајне Цркве, Светајне, нема и не може бити „тајни”, па према томе нити икаквог „међу-општења” (inter-communio) у тајнама. Отуда, само у Цркви – тој јединственој светајни Христовој – може бити речи о тајнама. Јер Црква Православна, као тело Христово, и јесте извор и критеријум тајни, а никако не обротно. Не могу се тајне издизати изнад Цркве и разматрати изван тела Цркве.

Према томе, по православној еклисиологији, и сагласно целокупном православном Предању, Црква Православна не признаје изван себе никакве друге тајне, нити их разматра као тајне све док неко из јеретичке „цркве”, тј. псевдоцркве, не приступи Православној Цркви Христовој с покајањем. Све док пак неко остаје ван Цркве, несједињен с њом кроз покајање, дотле је он за Цркву јеретик и неминовно се налази ван црквеног спасоносног општења – κοινωνία = communio. Јер *какав удео – μετοχή – има правда с безакоњем? Или, каква је заједница – κοινωνία – светлости с тамом* (2. Кор.6,14).

Првоврховни Апостол Богочовечанском свевласношћу наређује: *Човека јеретика по првом и другом саветовању клони се* (Тит.3,10). А ко се јеретика не само не клони, него му чак и самог Господа Христа даје у светој Евхаристији, – зар је у апостолској светој вери Богочовечанској? Штавише, љубимац Господа Христа, Апостол љубави

⁶ Epistol. XII; P. gr. t. 91, col. 465C.

наређује: Човека који не верује у оваплоћење Господа Христа, и не признаје еванђелску науку о Њему као Богочовеку – *не примајте у кућу* (2 Јн.1,10).

Правило 45. светих Апостола громогласно заповеда: „Епископ, или презвитер, или ђакон, који се са јеретичима само и молио буде, нека се одлучи; ако ли пак допусти, као клирицима да што раде, нека се свргне”⁷. – Ова је заповест јасна и за комарачку савест. Зар не?

Правило 64. светих Апостола наређује: „Клирик или световњак, који пође у синагогу јудеја или јеретика да се моли, нека буде свргнут и одлучен”. – И ово је јасно и за најпримитивнију свест. Зар не?

Правило 46. светих Апостола: „Заповедамо да се свргне епископ, или презвитер који призна крштење или жртву јеретика. Јер: како се слаже Христос с велијаром? Или какав удео има верни с неверником?” – Очигледно и за оне без очију: ова заповест императивно наређује – не признавати јеретичима никакве свете тајне и сматрати их за неважеће и безблагодатне.

Богонадхнути гласноговорник апостолског и светоотачког саборног Предања Цркве Христове, свети Јован Дамаскин, благовести из срца свих светих Отаца, свих светих Апостола, свих светих црквених Сабора ову свету Богочовечанску истину: Хлеб Евхаристије (= светог Причешћа) није прост хлеб него сједињен са Божанством... Очишћујући се њиме, ми се сједињујемо са телом Господа и Духом Његовим, и постајемо тело Христово – *σῶμα Χριστοῦ* (= Црква)... Тајна Евхаристије назива се Причешћем *μετάληψις*, јер се њоме причешћујемо Божанства Исусова. А назива се заједничарењем – *κοινωνία* -, и уистини она то јесте, јер преко ње ми ступамо у заједницу с Христом, и узимамо удела и у Његовом телу и у Божанству; с друге стране, преко ње ми ступамо у заједницу један са другим и сједињујемо се. И пошто се сви причешћујемо од једнога хлеба, то постајемо једно тело Христово и једна крв, и чланови један другоме, јер смо сутелесници Христови – *σύσσωμοι Χριστοῦ*. Стога се свом снагом чувајмо да не примамо причешће од јеретика – *αἱρετικῶν*, нити да им дајемо. Јер Господ каже: Не дајте светиње псима, нити међите бисера свога пред свиње (Мт.7,6), да не постанете учесници њиховог зловерја – *κακοδοξίας* (= злоучења) и осуде. Јер ако заиста бива сједињење са Христом и једног са другим, онда се заиста добровољно сједињујемо и са свима онима који се заједно са нама причешћују. А то сједињење збива се добровољно, не без наше сагласности. Јер сви смо једно тело, пошто се од једног тела причешћујемо, као што вели Апостол (1.Кор.10,17)⁸.

Неустрашиви исповедник Богочовечанских истина православних објављује свима људима у свима световима: „Причешће од јеретика – отуђује од Бога и предаје ђаволу”⁹. У Евхаристији: „хлеб јеретички и није тело Христово”¹⁰. „Каква је разлика између светлости и таме, таква је и између православног Причешћа и јеретичког. Православно просвећује, јеретичко помрачује; једно сједињује са Христом, друго – са ђаволом; једно оживљује душу, а друго – убија”¹¹. „Причешће из јеретичких руку јесте отров, а не прост хлеб”¹².

* * *

⁷ Ср. Правило 33. Лаодик. Сабора.

⁸ De fide, IV, 13; P. gr. t. 94, col. 1149. 1152. 1153.

⁹ Творен. Преп. Тедора Студита. том. 2. стр. 332. – С. Петербург, 1908.

¹⁰ Тамо, стр. 596.

¹¹ Тамо, стр. 742.

¹² Тамо, стр. 780.

Ово наше ходање по рају и паклу да завршимо Богочовечанским благовестима савременог равноапостолног Владике православног, уистини Златоуста Српске Православне Цркве – Николаја Жичког (†1956). Смерно и молитвено желимо да еванђелска светлост његових богомудрих расуђивања светоотачки осветли и разјасни проблеме о којима говоримо.

Светоотачки погружен у тајне историје рода људскога свети Владика благовести: Славни Пророк Исаија прорекао је ово: *Кад устане Господ да потре земљу, тада ће се поноситост људска угнути а висина се људска понизити, и Господ ће сам бити узвишен у онај дан* (Ис.2,11).

И у старо време устајао је Господ много пута да потре земљу због обожавања људи место Њега, јединога Бога, због наметнутих и охолих човекобогова. Устао је и у наше време и ваистину потро сву земљу у праведном „гневу” Своме да би охолост људску сломио и вештачку узвишеност људску понизио.

Такав устанак Божји против људи често је неизбежно следовао устанку људи против Бога. Јеретички народи нашег времена посадили су Христа Господа на последње место за трpezом овога света, као последњег убожјака, док су на прва места посадили своје велике људе и политичаре, књижевнике, филозофе, баснословце, научнике, финансијере, па чак и туристе и спортисте. Сви погледи тих народа упрти су били у те великане, у те модерне богове, док се на Христа Победиоца смрти мало ко обазирао. Оваком одвратном устанку крштених но јеретичких народа против свевишњег Бога морао је следовати устанак „увређеног” Бога против безаконих људи и народа. И заиста устао је Бог да потре земљу. И догодило се небивало страдање народа земаљских, на наше очи и преко наших леђа. Не само да су се све обожаване величине људске показале погашеним ватрама, на којима нико више није ни покушао да се огреје него се догодило и оно даље што је Исаија прорекао: *И људи ће се склањати у камене пећине и у рупе земаљске од страха Господњег и од славе величанства његова – кад устане да потре земљу.* – Зар се није ово буквално обистинило у минулом рату? Зар нису људи на неколико континената, као и у нашој земљи, бежали у пећине камене и у рупе земаљске да би нашли склоништа животу своје од европских сејача смрти? А ови сејачи смрти и јесу они великани, они људски идоли који су за трpezом овога света седели у прочељу и који су се смејали Христу као просјаку на дну трпезе.

Онда даље прориче Исаија да ће људи и народи од страха пред славом величанства Бога небеснога полупати све своје идоле, одбацити све своје лажне богове и престати клањати се, вели, кртицама и слепим мишевима. – Јасно је да Пророк под кртицама овде разуме великане људске који неће да знају Бога ни небеско Царство него уче људе да живе у мраку овога света, мислећи земљом и хранећи се земљом. А под слепим мишевима разуме пророк оне људе који се боје светлости Христове, па беже у мрак својих идејних пештера, тескобних, мрачних и хладних. Најзад завршује Исаија своје страшно сведочанство овом опоменом: *Прођите се човека, којему је дах у носу.* Хоће да каже свима који хоће да чују и разумеју: Та прођите се поуздања у немоћне и смртне људе. Вратите се Богу живоме, у коме је спасење. Ко вас Србе превари да гурнете Христа Спаситеља на дно своје трпезе и да прва места попуните белосветским охолицима, празноглавцима и сејачима смрти? И хоћете ли се опет дати преварити? Бирајте живот или смрт. И знајте да ако ви опет устанете против Бога за рачун лажних богова „културе”, устаће и Бог против вас. И деца ваша тада дрхтећи од страха у пећинама и рупама земаљским познаће славу и величанство Господа Бога, Створитеља и Сведржитеља. Али по скупљу цену, скупљу од ваше.

Христоносни Владика са тугом, и надом благовести: Наша крштена браћа који се поведоше за папским и лутеранским јересима направише се веома мудри мимо Христа. И презреше нас православне Хришћане као немудре и некултурне. Али ваистину и на њима се обистини реч Павлова: *Кад се грађаху мудри, полудеше* (Рим.1,22). Јер одбацише духовну мудрост по Христу, која ходи у оделу смерности и љубави, а обукоше се у телесну и светску мудрост, попут незнабожачких философа, која је сва у горделивости и злоби.

И претворише славу вечнога Бога у обличје смртнога човека,... па већма поштоваше и послужише твар него Творца (Рим.1, 23.25). То јест скидоше сву славу са Христа Господа и ставише је на рамена смртних људи, које уздишаху за нове месије. Такав им је постао појам славе од небожје мудрости. А појам културе састоји се код њих у поштовању твари, тј. видљиве природе и служењу њој већма него Творцу природе. Смртни богови и обожена природа! То је за сада последња станица западног човечанства у незадржаном и вековном срљању са висина Христових у тартар сатанин. То је врхунац изједначавања људи на западу са негдашњим паганизмом римским и садашњим азијским. Хиљаде књига годишње објављују они све у славу великих људи и у похвалу своје културе, и хиљадама новина дневно стоје у служби исте пролазне лажне славе и у служби похвале човечијих дела под надувеним именом култура. Зато их предаде Бог у срамне страсти, те налазе задовољство само у оном што је земаљско а не небесно, и само у оном што производи код ђавола смех а код Анђела Христових плач. Сласти су им у неговању тела, у грабежи туђега, у отмици од малих и слабих, у умножењу земаљскога блага и проширењу своје државе и своје власти, у лукавом завојевању туђе отаџбине, у весељу и у игрању, у одбацивању сваке вере као сујеверице, у негирању Бога, у пуном биолошком животу, у бестидном називању мајмуна својим праоцем, у потопљењу антропологије у зоологију.

Питате ли да ли ће се ово најзалуталије поколење, најзалуталије у историји, моћи икад повратити ка истини и поштењу? Може. И нека би дао „увређени” Христос да то што скорије буде. А кад ће то бити?

То ће бити онда кад наша западна браћа буду писала хиљаду књига годишње у славу Христа Бога нашега. И када хиљаде њихових новина дневно буду писале похвале хришћанским врлинама и хришћанским добрим делима, место што пишу о злочинима и о увредама Божјег Величанства, и о трговини са телесним инстинктима. Када се то преображење догоди, онда ће се западно јеретичко човечанство јавити пред видљивим небесима као окупано, очишћено и небеским кадом намирисано.

Тада ћемо се ми православни радовати, јер ћемо добити повраћену браћу своју.

Тада ће незнабожачки народи заволети Христа и тражити де се упишу у Његову децу. Јер им неће више Хришћани спречавати да буду Христови.

Тада неће бити злобе међу људима ни ратова међу народима. Него ће бити Христов мир што превазилази разум и Христова слава којој нема равне ни у времену ни у вечности.

Богонадахнути Владика казује Богочовечанску истину: Превелика срећа за људе – јављање Бога у телу. Превелика несрећа – отпад од тога Бога и враћање у службу сатани. Ова несрећа потекла је од западних неправославних народа, и то из два узрока. Први узрок је мржња према јеретичком свештенству, а други мржња према Јеврејима. Обе ове мржње узрасле су у срцима западног човечанства из истог семена. А то семе јесте покушај како хришћанског клира тако и Јевреја да потпуно загосподаре животом народним и државним у свима правцима. Мржња према таквом клиру претворила се у мржњу према Цркви, а мржња према Јеврејима укључила је и Господа Христа као

тобожњег Јеврејина. У ствари Христос је био Јеврејин само по мајци и по народу у коме се прво јавио. Али баш од тога народа Он је прво и одбачен и страшном смрћу уморен. Шта дакле? Ако је неко против Јевреја, како може бити и против Христа, против кога Јевреји ратују 2000 година? Но, где се сатански нокти забоду, ту се не пита за логику.

Поведени мржњом против клира и Јевреја, западни народи су постепено одбацивали Христа, док Га у последње време нису искључили из свих грана и установа народних и државних, ограничивши Му бављење једино у храмовима. Њему који је после Свог славног васкрсења из гроба рекао: Даде ми се свака власт на небу и на земљи (Мт.28,18). Њему су заслепљени људи одузели сваку власт. Не, него и сваки утицај – на земљи, у школи, у друштву, у држави, у политици и уметности, у међуљудским и међународним односима, у науци, у књижевности, и у свему осталоме.

Но, са Богом се није играти. Кад год се људи као гости за Божјом трпезом сувише обезобразе, мора доћи казна као опомена од стране Домаћина. Две страшне опомене Божје садашњем поколењу то су два последња Светска рата у размаку од двадесет година. Нека хришћански народи клекну пред „увређеним” Христом и поврате Му ону власт, част, славу и пошту која једино Њему припада. Тако чините и ви, браћо православна, ако хоћете да се сачувате од трећег Светског рата, страшнијег од оба прошла.

Апостолска туга светог Владике због Европе:

Шта је Европа?

То су похота и памет. Обоје човечије: човечја похот и човечја памет. А то двоје оличено је у папи и у Лутеру. Шта је дакле Европа? Папа и Лутер. Засићене људске похоте до врхунца, и засићене људске памети до врхунца. Европски папа је људска похота за влашћу. Европски Лутер – људска решеност да све објасни својом памећу. Папа као владар света и научник као владар света. То је Европа у суштини својој, битно и историјски. Једно означава бацање човечанства у ватру, а друго означава бацање човечанства у воду. А обоје – одвајање човека од Бога. Јер једно значи негирање вере а друго – негирање Цркве Христове. Тако дејствује у телу Европе зли дух ево неколико векова. Ко може истерати тај опаки зли дух из Европе? Нико осим Онога који је црвеним словом обележен у историји рода људског као једини Изгонитељ демона из људи. Ви погађате на кога мислим. Мислим на Господа Исуса Христа, Месију и Спаситеља света, од Деве рођеног, од Јевреја убијеног, од Бога васкрслога, од векова потврђеног, од небеса оправданог, од Анђела прослављеног, од Светитеља посведоченог, и од праотаца наших усвојеног.

Док се Европа држала Христа као Сунца правде и Његових Апостола, Мученика, Светитеља и безбројних Угодника и Праведника, дотле је она личила на трг осветљен са стотине и хиљаде сијалица, великих и малих. Али кад су људска похота и људска памет ударила по томе Христу као два страшна ветра, сијалице су се погасиле пред очима људи и мрак је овладао тргом као мрак у подземним ходницима кртице.

По похоти људској сваки народ и сваки човек тражи власт и сласт и славу, подражавајући папи римском. По памети људској сваки народ и сваки човек налази да је најпаметнији и свега блага земаљскога најзаслужнији. Како да не буду ратови међу народима и људима? Како да не буде лудила и беснила код људи? Како да не буде болештина и суше и поплаве и чирева и сушице и револуције и ратова? Мора све то да буде, као што мора гној да излази из загнојене ране, и као што мора да се шири гадан мирис од нагомилане нечистоће.

Папизам се служи политиком, јер тако се само долази до власти. Лутеранизам се служи философијом и науком, јер тако мисле доћи до памети. Тако је похота дигла рат

против памети и памет против похоте. То је нова вавилонска кула, то Европа. Али је у наше време устало ново поколење европско, које је венчало похоту и памет у атеизму а одбацило папу и Лутера. Сад нити ко скрива похоту нити хвали памет. Људска похота и људска памет венчани су у наше дане и створен је један брак који није ни католички ни лутерански, него очигледно и јавно сатански. Данашња Европа није више ни папска ни лутеранска. Она је изван тога и ван тога. Она је скроз земаљска, и без жеље да се пење на небо ни са пасошем непогрешивог папе нити пак уз лествице памети протестантске. Уопште одриче се путовања из овога света. Жели да остане ту. Жели да јој буде гроб где и колевка. Не зна за други свет. Не осећа озон небесни. Не види у сну Анђеле и Светитеље. За Богородицу не може да чује. Разврат га утврђује у мржњи против девичанства. Сав је трг у мраку. Све су сијалице погашене. Ај, какав ужасан мрак! Брат брату зарива мач у груди мислећи непријатељ је. Одриче се отац сина и син оца. Вук је вуку вернији пријатељ него човек човеку.

Ај, браћо моја, зар ви сви то не видите? Зар ви сви нисте осетили мрак и злочин антихришћанске Европе на својим леђима? Хоћете ли уз Европу или уз Христа? Уз смрт или уз живот. То двоје ставио је некад Мојсије пред свој народ. И ми стављамо пред вас. Знајте: Европа је смрт, Христос је живот. Изаберите живот да живи будете на век.

Потресно ридање равноапостолног Владике над Европом: Ај, браћо моја, осамнаести век је отац деветнаестог века, а деветнаести век је отац двадесетог века. Отац се био веома задужио. Син није отплатио дугове свога оца него се још већма задужио, и дуг је пао на унука. Отац је био заражен тешком болешћу, а син није исцелио гадну болест оца свога на себи, него ју је још више позледио, и болест је отишла и ударила по унуку троструком јачином. Унук то је двадесети век у коме ми живимо.

Осамнаести век је значио бунт против Цркве и свештенства римског понтифекса. Деветнаести век је значио бунт против Бога. Двадесети век значи савез са ђаволом. Дугови су порасли и болест се погоршала. А Господ је рекао да посећује грехе отаца до трећег и четвртог колена. Не видите ли како је Господ посетио унуке, због грехова дедова европских? Не видите ли шибу на унуцима због неплаћених дугова ђедова?

Цар антихрист представља почетак деветнаестог века. Папа антихрист представља средину деветнаестог века. Европски философ антихрист (из луднице) представља крај деветнаестог века. Бонапарта, Пије, Ниче. Три кобна имена тројице најтежих болесника, наслеђене болести.

Јесу ли они победиоци деветнаестог века? Не, они су најтежи носиоци болести наслеђене од осамнаестог века. Најтежи болесници. Цезар, понтифекс и философ..., не у паганском старом Риму него усред крштене Европе! Нису они победиоци него најпобеђенији. Кад се Бонапарта насмејао светињама у Кремљу, и када се Пије прогласио Непогрешивим, и када је Ниче јавно објавио своју службу Антихристу – тада је сунце помрачало на небу. Не једно, него да их је било хиљаду, помрачала би од туге и срамоте. Јер гле чуда што свет није видео: атеист цар, атеист понтифекс и атеист философ. У време Нероново бар један од тројице није био атеист – философ. Осамнаести век, век је Пилатов: осудио је Христа на смрт. Деветнаести век, век је Кајафин: распео је Христа поново. Двадесети век, век је Синедриона састављеног од Јуда крштених и од Јуда некрштених. Тај Синедрион је прогласио да је Христос мртав за навек и да није васкрсао. Зашто се онда чудите, браћо, што су настале небивале шибе по европском човечанству, шибе до крви и костију, и до сржи у костима, од буна и револуција и ратова?

Ко је онда победилац, ако не цезар и понтифекс и философ одхристијанствене Европе?

Победилац је руски мужик и српски сељак, по речи Христовој: који је најмањи међу вама онај је велики (Лк.9,48). Ко је био непознатији, незнатнији и мањи у деветнаестом веку, у веку великог Бонапарте и непогрешивог Пија и неприступног Ничеа, ко, ако не руски мужик паломшчик „по свјатим мјестам” и српски сељак ратник против полумесеца и ослободитељ Балкана?

Ђаволско ратиште, ђаволско свештенство и ђаволска мудрост – то је цар, папа и философ деветнаестог века. Српски сељак је представљао оно што је супротно свему томе: прво – крстоносно јунаштво, друго – мученичко свештенство, и треће – рибарску апостолску мудрост. На њега се поново односе оне молитвене речи Господа и Спаса нашег Исуса: Хвалим те, Оче, Господе неба и земље, што си ово сакрио од премудрих и разумних а открио си простима (Мт.11,25). Шта је открио Бог простим сељацима? Открио им је мушку храброст, небесну светост и Божанску мудрост. Открио им је оно што је супротно западном Цару и Папи и Философу, сасвим супротно, као дан ноћи.

Христочежњиви свети Владика о богоубилачком идолопоклонству европске културе: Да је Европа остала хришћанска, она би се хвалила Христом а не културом. И велики народи Азије и Африке, иако некрштени но духовно настројени, то би разумели и ценили. Јер и ти народи хвале се сваки својом вером, својим божанствима, својим верским књигама: неко Кораном, неко Ведама, или другим. Не хвале се они дакле делима руку својих, својом културом, него нечим што сматрају вишим од себе, управо највишим у свету. Само се европски народи не хвале ни Христом ни Христовим Еванђељем, него се хвале својим опасним машинама и јефтиним фабрикатама, тј. културом својом. Последица тога европскога самохвалисања наметљивом културом јесте то што су сви нехришћански народи омрзли Христа и Хришћанство. Омрзнувши европске производе и људе, омрзли су и европскога Бога. Но, авај, Европу то не боли. Она је пре свију омрзла и одбацила свога Бога. До тога незавидног положаја довео је европско човечанство његов погрешан развој под утицајем једне погрешне цркве кроз последњих девет стотина година. Нису за то криви европски народи; криви су духовни вођи народни. Није криво стадо; криви су пастири.

Да је среће Европа би се хвалила Хришћанством као својим најдрагоценијим наслеђем и највећим достојанством. То би требало да буде, и то је било првих векова после Христа, тј. да је Европа била тезоименита Хришћанству, да се истоветала са Хришћанством. Слављење Христа и проповедање Христа свима континентима и свима народима, то је била Богом одређена мисија европског континента. Ван Хришћанства Европа нема ничим да се похвали. Без Христа Европа је најсиромашнији просјак и најбезочнији пљачкаш овога света.

Христопросвећени Владика казује горку истину о европској просвети: Европска школа одвојила се од вере у Бога. У томе је њено обраћање у тровачицу, и у томе смрт европског човечанства. Никад у незнабожачким културама није се наука одвајала од вере, иако је вера била погрешна и глупа. Само се то у Европи догодило; у оној Европи која је примила најсавршенију веру. Али због сукоба са црквеним старешинама Европа се озлоједила и одбацила најсавршенију веру а задржала најсавршенију науку. Ај, браћо моја, одбацила је Божје знање а прихватила људско незнање! Каква глупост и колики мрак!

Богоумни свети Владика о добровољном ослепљењу западног човечанства: Запад је подетињио. У томе је његова ругоба и његово сумашество. У својој хришћанској епоси, кад је Запад био православан, он је видео духом и гледао умом. Но, што се више удаљавао од хришћанске истине и врлине, то се његов духовни вид све више скраћивао, док у двадесетом веку није сасвим потамнео. Сада су му преостале још само телесне очи за чувствена опажања. Он је наоружао своје телесне очи са многим изванредним справама

да би боље и тачније видео телесни свет, његов облик и боју и број и меру и раздаљину. Он гледа кроз микроскоп и види ситне црвиће, микробе, како их нико никад није видео. И он гледа кроз телескоп и види звезде као ту изнад оцака, како их нико од људи није видео. И дотле: и толико. Што се пак тиче умног гледања и духовног прозирања у сакривено језгро ствари и у смисао и значај свега створенога у великој васиони око нас, ај браћо моја, у томе је западно човечанство данас слепље од муслиманске Арабије и од браманске Индије и од будистичког Тибета и од спиритистичког Китаја. Заиста, већу срамоту Христос није доживео за минуле две хиљаде година него што је ова, то јест да крштени људи буду слепљи од некрштених.

Оно што је Апостол Павле изобличавао код крштених Галата, то би он исто данас рекао за подетињени остарели Запад. Овако је он писао Галатима: *О неразумни Галати, ко вас је опчињено да се не покоравате истини? Ви, којима пред очима беше написан Исус Христос, а сад се међу вама разапте. Тако ли сте неразумни? Почевши духом сад телом свршијете* (Гал.3,1.3). – И Европа је некада била почела Духом, а сада телом завршује, тј. телесним гледањем, телесним суђењем, телесним жељама, телесним освајањима. Као опчињена! Сав њен живот у наше време креће се у два простирања (димензије): у ширину и у дужину. Она зна само за простор, тј. за ширину и за дужину. Не зна ни за дубину ни за висину. Због тога се бори за земљу, за простор, за проширење. За простор, само за простор!

Отуда рат за ратом, ужас за ужасом. Јер Бог није створио човека да буде само просторна животиња, него да умом понире и у дубину тајни, а срцем да се уздиже у висине Божанске. Рат за земљу јесте рат против истине. А рат против истине јесте рат против Божје и човечије природе.

О, чемера горчијег од пелена: колико људи страдају, бедствују и жртвују за пролазно и варљиво царство земаљско! Кад би стоти део тих мука и жртава хтели поднети за небеско Царство, рат на земљи постао би им до суза смешан. Христу тешко дају две лепте, а у цркви Марсу – ђаволу дају сву имовину и сву своју децу!

Нека се Европа прекрсти и окрене ка Христу. Нека спомене Пресвету Богородицу и дванаест великих Апостола, и крљушт с њених очију смаћи ће се. И биће опет лепа као што је била лепа пре хиљаду година православна Христова Европа. И биће она срећна и ми са њом. И зарадоваће се расплакани европски народи, и запојаће с нама вечни славопој Богу: Свјат, Свјат, Свјат Господ Саваот, исполн небо и земља слави Твојеја. Амин.

Христосмерни Владика о охолом народима Европе: Властољубиви и охоли народи Европе никад не признају своју кривицу. Изгубили су појам о греху, о греху и кајању. За свако зло у свету они криве другога; себе – никад. Та како би они могли учинити грех, кад су они сели на престо Божји и себе прогласили непогрешним боговима! Прво њихов верски старешина папа прогласио је себе непогрешним. Његовом примеру, а упркос њему, следовали су западни кнежеви и краљеви. Сви су се прогласили непогрешивим. како они што носе крст тако и они што носе мач.

Христочежњиви Владика о суду Христа и Европе: Ако би се историја последња три столећа, осамнаестог, деветнаестог и двадесетог, хтела назвати једним правим именом, онда се не би могло наћи подесније име него: Протокол суђења између Европе и Христа. Јер за триста последњих година ништа се у Европи није догодио што не би имало битне везе са Христом Богом.

На суду између Христа и Европе стварно се збива следеће: Христос говори Европи да је она у Његово име крштена и да треба да остане верна Њему и Његовом Еванђељу. На то оптужена Европа одговара:

Све су вере једнаке. То су нам рекли француски енциклопедисти. И нико се не може присилити да верује ово или оно. Европа толерише све вере као народне сујеверице због својих империјалистичких интереса, но сама она не држи се ниједне вере. Када постигне своје политичке циљеве, онда ће се она брзо обрачунати са овим народним празноверицама.

На то Христос с тугом упита:

- Како можете ви људи живети само империјалним, тј. материјалним интересима, тј. животињском похотом само за телесном храном? Ја сам вас хтео учинити боговима и синовима Божјим, а ви се отимате и трчите да се изједначите са теглећом стоком.

На то Европа одговара:

- Ти си застарео. Место твога Еванђеља ми смо пронашли зоологију и биологију. Сад знамо да смо потомци не твоји и твога Оца небескога, него орангутана и горила, мајмуна. Ми се сад усавршавамо да будемо богови. Јер ми не признајемо других богова осим нас.

Па то Христос говори:

- Ви сте тврдоглавији од старих Јевреја. Ја сам вас дигао из варварског мрака у светлост небесну, а ви хоћете опет у таму као биво у блато. Ја сам крв за вас дао. Ја сам показао љубав своју према вама када су сви Анђели окретали главу у страну од вас, немогући да подносе ваш адски смрад. Кад сте ви дакле били мрак и смрад ја сам једини стао за вас да вас осветим и очистим. Не будите ми дакле сада неверни, јер ћете се опет вратити у онај неподношљиви мрак и смрад.

На то Европа са подсмехом кличе:

- Иди од нас. Ми те не познајемо. Ми се држимо јелинске философије и римске културе. Ми хоћемо слободу. Ми имамо универзитете. Наука је наша звезда водила. Наше је гесло: слобода, братство, једнакост. Наш разум је бог богова. Ти си Азијат. Ми те одричемо. Ти си само једна стара легенда наших баба и ђедова.

На то ће Христос са сузама у очима:

- Ја ћу ево отићи, али ви ћете видети. Сишли сте са пута Божјег и отишли сте путем сатанским. Благослов и срећа узети су од вас. У мојој руци је ваш живот и ваша смрт, јер сам се дао распети за вас. Ипак нећу вас ја каштиговати, но греси ваши и ваш отпад од мене, Спаситеља вашег. Ја сам показао љубав Очеви према свима људима и хтео сам љубављу да вас све спасем.

На то ће Европа:

- Каква љубав? Здрава и мушка мржња према свима који се не слажу са нама, то је наш програм. Твоја љубав је само једна басна. Место те басне ми смо истакли: национализам и интернационализам и етатизам и прогресизам и еволуционизам и оциентизам и културизам. У томе је наше спасење, а ти иди од нас.

Браћо моја, препирка се у наше време завршила. Христос се удаљио из Европе као некад из Гадаре на захтев Гадаринаца. Но, чим се Он удаљио, дошао је рат, бес, ужас, рушење, уништавање. Повратио се у Европу прехришћански варваризам, аварски, хунски, лонгобардски, африкански, само у стоструком ужасу своме. Свој крст и благослов, узео је Христос и удаљио се. Остао је мрак и смрад. А ви сад решавајте с ким ћете: са мрачном и смрадном Европом или за Христом.

Равноапостолни благовесник о Белој демонији – Европи: Како ви судите о Европи? Африка и Азија називају Европејце белим демонима. Према томе они би могли Европу

назвати Бела демонија. Назвали би је Бела због боје коже, а демонија због црнине душе. Јер се Европа одрекла јединога Бога и заузела престо и став римских ћесара. И као римски ћесари пред пропаст Рима објавила је свима народима на земљи да се свако може клањати својим боговима како зна и уме. Европа ће то толерисати, али се ови морају клањати њој као врховном Божанству: било под именом Европе, било под именом Културе.

Тако се, браћо моја, у наше дане повампирео сатански Рим, онај Рим пре цара Константина, који је огњем и мачем гонио Хришћане и спречавао Христу да пређе у Европу. Само што је Бела демонија пала у тежу болест пего пагански Рим. Јер ако је пагански Рим био мучен од једног демона, Бела демонија бива мучена још од седам злих духова, луђих од онога римског демона. Ево дакле новог паганског Рима, ево и новог мучеништва Хришћанства. Будите спремни на мучење од стране Беле демоније за Христа.

Нова паганска Европа не хвали се ни једним божанством изнад себе. Она се хвали само собом, својом памећу, својим богатством, својом силом. Надувани мехур тек што није прскао, на смех Африке и Азије; сазрео чир који тек што се није провалио да својим смрадом испуни сву васиону. То вам је данас антихришћанска Европа, Бела демонија.

Европа живи у зачараном кругу проналазака. Ко изиђе с неким новим проналаском, тај се оглашује за генија. Ко пак описује туђе проналаске, тај се оглашава за доктора науке. Проналасци су европски многобројни, скоро безбројни. Но, ни један од тих проналазака не чини човека бољим, поштенијим и просвећенијим. Европа за последњу хиљаду година није се јавила ни са једним јединим проналаском у области чисто духовној и моралној, но само у области материјалној. Проналасци европски довели су човечанство на обронак пропасти; довели су га у духовни мрак и у мрачну квареж, каква се не памти у историји Хришћанства. Јер све своје проналаске Европа је уперила против Христа; да ли по своме сопственом кривоумљу или по наговору Јевреја, не знамо.

Кад је пронађен телескоп за посматрање удаљених звезда, научници европски протумачили су то на штету Еванђеља Христовог.

Кад је пронађен микроскоп, опет смех над Христом.

Кад је пронађена железница, парна фабрика, телеграфија и телефон, сав је ваздух брујао од самохвалисања европског на рачун Бога и Христа Његовог.

Кад су људи пронашли машине за пливање под водом, за летење по ваздуху, за разговор на великој даљини, тада се Европи Христос учинио непотребним и несавремен као мумије египатске.

Међутим, своје проналаске у току последњих двеста година Европа је употребила на своје самоубиство у светским ратовима, на злочин, на мржњу, на рушење, па превару, на изнуђавање, на срамоћење народних светиња и светих обичаја, на лажи, непоштења, разврате и безбоштва по целом свету. Но, Европа у ствари није никога преварила, до саму себе. Нехришћански народи увидели су шта је Европа, шта она носи и шта она хоће, зато су је и назвали Бела демонија.

Чуј шта цар Давид каже: *Једни се хвале коњима а други колесницама, а ми се хвалимо именом Господа Бога својега.* – Они хвалисавци ће задремати на јастуцима своје лажне славе, а ми ћемо се дићи и усправити. Апостол Павле пак још јаче виче: Човече, шта има што ниси примио? Ако ли си примио, што се онда хвалиш као да ниси примио (1.Кор.4,7). Знај да су и сви проналасци пронађени на имању Божјем пред очима Божјим. И научи се стиду и поштењу.

ИЗЛАЗ ИЗ СВИХ БЕЗИЗЛАЗА

Излаз из свих безизлаза хуманистичких = екуменских = хоминистичких = папистичких јесте историјски Богочовек, Господ Исус Христос, и Његова историјска Богочовечанска творевина – Црква, којој је Он вечна глава, а она вечно тело Његово. Апостолска = светоотачка = светопредањска = светосаборна = васељенска = Православна вера у њу и јесте васкрсење из свих смрти јеретичких, па ма како се те јереси звале. На крају свих крајева, свака јерес је од човека и *по човеку*; свака од њих ставља човека на место Богочовека, замењује Богочовека човеком. И тиме пориче и одбацује Цркву која је сва у Богочовеку, и сва од Богочовека, и сва по Богочовеку. Спасење од тога? Апостолска Богочовечанска вера: свестрани повратак на Богочовечански пут светих Апостола и светих Отаца¹³; то јест повратак на њихову беспрекорну Православну веру у Богочовека Христа, на њихов благодатни богочовечански живот у Цркви Духом Светим, на њихову слободу у Христу којом нас Христос ослободи, на њихово богочовечанско благодатно искуство у Духу Светом, на њихове богочовечанске свете врлине. То, и само то, може спасти и ослободити робовања разним хуманистичко-хоминистичким човекоугодништвима и човекослужењима и човекоробовањима, и спрати све грехе. Јер то робовање је равно идолопоклонству, равно служењу лажним боговима нашег анархистичко-нихилистичког века. Иначе, без апостолско-светоотачког пута, без апостолско-светоотачког одлучног идења за Јединим Истинитим Богом у свима световима, и служења Једином Истинитом и Вечноживом Богу – Богочовеку и Спаситељу Христу, глави Цркве Православне, сигурно ће се потонути у мртвом мору европског културног идолопоклонства, и уместо Живом и Истинитом Богу служиће се лажним идолима овога света, у којима нема спасења, нема васкрсења, нема обожења за тужно биће што се човек зове.

Избављени Богочовеком Господом Христом од идолопоклонства у свима његовим издањима, ево шта нам благовесте, поручују и у аманет остављају свети Оци светих седам Васељенских сабора као једини православни пут, пут Богочовечански, којим треба неустрашиво ићи кроз све историјске тмине и помрчине овога века и света:

„Свети Оци наши, испуњавајући Божанску заповест Бога и Спаса нашега Исуса Христа, нису светилку Божанског знања коју им је Он дао сакрили под поклопац, него су је поставили на свећњак најкориснијег учења да би светлила свима у кући, то јест свима који славе Бога у Православној Васељенској Цркви, како се не би нико од оних који православно (εὐσεβῶς) исповедају Господа спотакао ногом о камен јеретичког зловерја. Јер свети Оци изгоне напоље сваку јеретичку заблуду и одсецају труле удове, ако су ови неизлечиво болесни; и, имајући лопату у својим рукама, они очишћују гумно, и пшеницу, то јест хранљиву реч, која поткрепљује срце човека, сабирају у житницу Православне Васељенске Цркве, а плеву јеретичког злог учења избацују напоље и сажигу огњем неугасивим... И ми, држећи се на сваки начин догмата и дела тих истих богоносних Отаца наших, проповедамо једним устима и једним срцем, нити шта додајући, нити шта одузимајући од онога што су нам они предали, него се у томе утврђујемо и укрепљујемо, и тако исповедамо, тако учимо, као што су шест Васељенских сабора одредили и

---

¹³ „Тринаести апостол”, „Отац Православља” – свети Атанасије Велики, апостолски и светоотачки богомудро благовести сву истину о истинитој вери. говорећи: Ми држимо „веру Васељенске Цркве – τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας, коју Господ даде, Апостоли проповедаше, Оци очуваше. Јер је на њој Црква основана – ἡ Ἐκκλησία τεθεμελιώται, и ко отпада од ње, тај није хришћанин, нити се може назвати хришћанин” (Серапиону Писмо 1,28; Р. gr. t. 26. col. 593C-596A).

потврдили. И ми верујемо... да нас је спасао не посредник, нити анђео, већ сам Господ (Ис. 63,9), и Њему следујући и Његов глас усвајајући, ми велегласно кличемо: ни сабор, нити царска власт, нити завера богопроклетих, нису спасли Цркву од идола, као што је такве глупости измислио Јеврејски синедрион, него је само Господ славе – оваплоћени Бог спасао и ослободио Цркву од идолопоклоничке заблуде. Стога: Њему слава, Њему благодат, Њему благодарност, Њему хвала, Њему величанство, јер је искупљење Његово, спасење Његово, пошто једини Он има моћ да потпуно спасе, а не неко други од бедних земаљских људи... Тако дакле: као што су Пророци видели, као што су Апостоли научили, као што је Црква примила, као што су Учитељи одогматили, као што се васељена сагласила, како је Благодат заблистала, како се Истина доказала, како је лаж прогнана, како се Премудрост смело јавила, како је Христос потврдио, – тако мислимо, тако говоримо, тако проповедамо Христа Истинитог Бога нашег... То је вера апостолска, то је вера отачка, то је вера Православна! Та вера утврди васељену” (Акта светог Седмог васељенског сабора, седница 4, и Синодокон Православља).